

University of Tehran Press

Town & Country Planning

Home Page: <https://jtcp@ut.ac.ir>

Online ISSN: 2423-6268

Typology and Prioritization of Territorial Capabilities for Tourism Development in Rural Areas of Khuzestan Province

Morteza Abiyat¹ | Hamid Barghi^{2*} | Yousef Ghanbari³

1. Department of Human Geography, Faculty of Geographical Sciences and Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: morteza.abiyat@yahoo.com

2. Corresponding Author, Department of Human Geography, Faculty of Geographical Sciences and Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: h.barghi@geo.ui.ac.ir

3. Department of Human Geography, Faculty of Geographical Sciences and Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: y.ghanbari@geo.ui.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:
Received March 01, 2025
Revised March 24, 2025
Accepted April 16, 2025
Published online 30 July 2025

Keywords:
territorial capabilities,
Tourism development,
Rural areas,
Multi-criteria decision-making,
Khuzestan.

ABSTRACT

Rural tourism, as one of the most important strategies for sustainable development, plays a key role in improving the economic, social, and cultural conditions of rural areas. The Khuzestan Province, with its diverse territorial potentials, has a high capacity for rural tourism development. However, the optimal utilization of these potentials requires proper recognition and prioritization. Therefore, the present study focuses on the typology and prioritization of territorial capabilities for tourism development in the rural areas of Khuzestan Province. According to the goal of the research, a group of 35 experts from seven organizations in Khuzestan Province was selected to respond to the questionnaires. In order to identify the types of territorial capabilities suitable for tourism development in rural areas of the Province, the results of the final coefficients of the indices, derived from the average scores of weighting methods, showed that the indicators related to natural capabilities, agriculture, and handicrafts received the highest coefficients, with scores ranging from 0.26 to 0.24. Furthermore, to determine the level of the counties in the province based on territorial capabilities related to rural tourism development, the results of multi-criteria decision-making techniques and aggregation method showed that the counties of Dezful, Ahvaz, and Andimeshk, with scores ranging from 0.00 to 2.00, achieved the highest ranks. Additionally, the analysis of the results from the final map of territorial capabilities related to rural tourism development in the Province using geographic information system indicated that the share of high, middle, and low classes of the total province is 33.3% or ten counties, 23.3% or seven counties, and 43.3% or thirteen counties, respectively. This indicates that nearly half of the province is in an unfavorable condition in terms of having these types of capabilities.

Cite this article: Abiyat, M.; Barghi, H. & Ghanbari, Y. (2025). Typology and Prioritization of Territorial Capabilities for Tourism Development in Rural Areas of Khuzestan Province. *Town and Country Planning*.17 (1), 73-92. <http://doi.org/10.22059/jtcp.2025.391277.670499>

© Authors retain the copyright and full publishing rights.
DOI: <http://doi.org/10.22059/jtcp.2025.391277.670499>

Publisher: University of Tehran Press.

گونه‌شناسی و اولویت‌بندی توانمندی‌های سرزمینی برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان خوزستان

مرتضی عیبات^۱ | حمید برقی^{۲*} | یوسف قنبری^۳

۱. گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: morteza.abiyat@yahoo.com
۲. نویسنده مسئول، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: h.barghi@geo.ui.ac.ir
۳. گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: y.ghanbari@geo.ui.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی، مروری

تاریخ‌های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۱۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۵/۰۸

کلیدواژه:

تصمیم‌گیری چندشاخصه،

توانمندی‌های سرزمینی،

توسعه گردشگری،

خوزستان،

مناطق روستایی.

گردشگری روستایی به عنوان یکی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه پایدار نقشی کلیدی در ارتقای وضعیت اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی مناطق روستایی ایفا می‌کند. استان خوزستان، با دارا بودن توانمندی‌های متنوع سرزمینی، ظرفیت بالایی برای توسعه گردشگری روستایی دارد. با این حال، بهره‌برداری بهینه از این توانمندی‌ها مستلزم شناخت و اولویت‌بندی مناسب آن‌هاست. از این رو، مطالعه حاضر به گونه‌شناسی و اولویت‌بندی توانمندی‌های سرزمینی برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان خوزستان پرداخته است. به اقتضای هدف پژوهش، یک مجموعه ۳۵ نفره مرکب از کارشناسان هفت سازمان استان خوزستان جهت پاسخ‌گویی به سؤالات پرسشنامه مد نظر قرار گرفت. به منظور شناخت اقسام توانمندی‌های سرزمینی مناسب برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان، نتایج ضرایب نهایی شاخص‌ها حاصل از میانگین امتیازات روش‌های وزن‌دهی تصمیم‌گیری چندشاخصه نشان داد که شاخص‌های توانمندی‌های طبیعی و کشاورزی و صنایع دستی با دریافت امتیازات بین ۰/۲۶ تا ۰/۲۴ بیشترین ضرایب را به دست آوردند. همچنین، برای تعیین سطح شهرستان‌های استان بر مبنای توانمندی‌های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی نتایج تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه و روش تجمیع نشان داد که شهرستان‌های دزفول و اهواز و اندیمشک با دریافت امتیازات بین ۰/۰۰ تا ۲/۰۰ بهترین رتبه‌ها را کسب کردند. افزون بر این، تحلیل نتایج حاصل از نقشه نهایی توانمندی‌های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی در استان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی نشان می‌دهد سهم طبقات زیاد و متوسط و کم از کل استان به ترتیب ۳۳/۳ درصد یا ۱۰ شهرستان، ۲۳/۳ درصد یا ۷ شهرستان، و ۴۳/۳ درصد یا ۱۳ شهرستان است. این بدان معناست که نزدیک به نیمی از استان در وضعیت نامطلوب به لحاظ برخورداری از این نوع توانمندی‌ها قرار دارد.

استناد: عیبات، مرتضی؛ برقی، حمید و قنبری، یوسف (۱۴۰۳). گونه‌شناسی و اولویت‌بندی توانمندی‌های سرزمینی برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان خوزستان. *آمایش سرزمین*، ۱۷ (۱) ۷۳-۹۲. <http://doi.org/10.22059/jtcp.2025.391277.670499>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

© نویسندگان.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jtcp.2025.391277.670499>

مقدمه

با پیشرفت جوامع انسانی، گردشگری به صنعتی پویا و کلیدی در اقتصاد جهانی تبدیل شده (Lee et al., 2021) که دسترسی بهتر به اهداف توسعه پایدار را ممکن ساخته است (Haibo et al., 2020; Grilli et al., 2021). در مناطق روستایی، انگیزه اصلی اهتمام به گردشگری تلاش برای بازآفرینی و تجدید حیات اقتصادی و اجتماعی این سکونتگاه‌ها است (Liu et al., 2020). به عبارتی، گردشگری روستایی فرصت تنوع‌بخشی به معیشت ساکنان را از طریق جبران مهاجرت‌ها و کاستی‌های نظام اشتغال در بخش کشاورزی رهگیری می‌کند (Helgadóttir & Dashper, 2021). این نوع گردشگری شکل مهمی از گردشگری پایدار را توصیف می‌کند که اثر منفی کمی بر محیط و حفاظت و سرمایه‌گذاری مناسب در دارایی‌ها و رفاه بالا برای جامعه محلی به همراه دارد (Martínez et al., 2019). همچنین، کاتالیزور درمانگر فقر و مشکلات روستاییان است (Huyan & Li, 2022). نظر به فعالیت چندجانبه این نوع از گردشگری (Cucari et al., 2019) جریان توسعه در مناطق روستایی بر پایه اقسام توانمندی‌ها و کارکردهای ذاتی سرزمین پیگیری و تنظیم می‌شود (Ayhan et al., 2020). ظرفیت‌های انتسابی آماده در این فضاها بر کیفیت خدمات گردشگری (Leković et al., 2020)، تقاضا برای جاذبه‌های مقصد، تمایز و رقابت میان عرضه‌گران خدمت، و جلب اعتماد و رضایت بازدیدکنندگان می‌افزاید (Estiri et al., 2021).

وضعیت تقاضای گردشگری روستایی در ایران نشان می‌دهد تنوع محیطی و مزیت‌های نسبی فرصت‌های مناسبی را برای توسعه و تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی ایجاد کرده (احسانی‌فر و همکاران، ۱۳۹۹)؛ با این حال سهم کشور از تعداد مسافران ورودی و درآمدهای ارزی این بخش ناچیز است (Pratt & Alizadeh, 2018). در این بین، آمار بالای خروج جهانگردان ایرانی از کشور تعادل بین درآمدهای حاصل و هزینه‌کرد گردشگری بین‌المللی را به سود گردشگران خروجی بر هم زده است (Saeedi & Hanzae, 2018). افزون بر این، بیشترین میزان بازدید و سفر گردشگران بومی از شهرهای بزرگ و توریستی انجام می‌گیرد و دیگر مقاصد نظیر روستاها تنها در تعطیلات مناسبتی و فصلی و با وجود مطلوبیت زیست اقلیمی بازدید می‌شوند (Seyfi & Pratt, 2018). این قضایا ریشه در چالش‌های ساختاری نظام سیاست‌گذاری و توسعه گردشگری کشور دارند (Nematpour et al., 2021) که سبب غفلت از انواع توانمندی‌های مقاصد روستایی شده است؛ طوری که فعالیت‌ها و تأسیسات آن‌ها از توزیع مطلوب و توسعه نظام‌مند بازمانده‌اند (برومند و همکاران، ۱۳۹۷).

موفقیت و مطلوبیت برنامه‌ریزی‌ها برای توسعه گردشگری روستایی به گونه‌شناسی و اولویت‌بندی توانمندی‌های سرزمینی بستگی دارد (Jiang et al., 2021). این تحلیل یکی از مهم‌ترین شیوه‌های برنامه‌ریزی فضایی برای بررسی نحوه چیدمان منابع و کارکردهای اصلی یک منطقه و برقراری توازن در آن است (Qian et al., 2021). به بیان دیگر، تفسیر داده‌ها و عملکرد فضایی استفاده‌کنندگان سرزمین را با هدف رصد شرایط اقتصادی، فرهنگی، و محیطی و غنی‌سازی و بهینه‌سازی توزیع‌های مکانی فراهم می‌آورد (Masih et al., 2018). به تبع، برنامه‌ریزی شایسته برای توسعه گردشگری روستایی از این طریق مستلزم بررسی دقیق واقعیت‌های موجود و برقراری سیستم‌های پشتیبان تصمیم‌گیری فضایی است. این فرایند باید بر پایه اصول پایداری و آمایش سرزمین، ملاحظات قانونی، و اولویت‌های توسعه‌ای انجام پذیرد (Puška et al., 2020). گونه‌شناسی توانمندی‌های سرزمینی تمرکز شدید، توزیع غیر آمایشی، و استفاده نادرست از منابع را کاهش می‌دهد و با تعیین اولویت‌های کارکردی منطقه به ازای بافت‌های طبیعی، فرهنگی، و اجتماعی زمینه را برای توانمندسازی روستاییان و توسعه گردشگری روستایی میسر می‌سازد (Martín et al., 2018; Koster & Carson, 2019). نظر به اینکه جمهوری اسلامی ایران در افق چشم‌انداز خود تبدیل شدن به یکی از مقاصد مهم گردشگری در جهان را دنبال می‌کند، اجرای این نوع تحلیل به‌ویژه برای مناطق روستایی ضرورتی غیر قابل انکار به منظور مدیریت و توسعه متوازن سرزمین محسوب می‌شود (Habibi et al., 2018).

خوزستان، یکی از مهم‌ترین قلمروهای ژئواکونومیکی و ژئواستراتژیکی کشور، دارای تمدنی کهن با بیش از هزار اثر تاریخی و فرهنگی، نظیر سه اثر ثبت جهانی چغازنبیل و سازه‌های آبی شوشتر و شهر باستانی شوش، است. تنوع طبیعی خوزستان، از رشته‌کوه‌های زاگرس در شمال و شرق تا جلگه‌های گرمسیری در جنوب و غرب، در کنار رودخانه‌های کارون و کرخه و دز، سواحل نیلگون خلیج فارس، تالاب‌های شادگان و هورالعظیم، نخلستان‌ها و اراضی کشاورزی چشم‌اندازهایی منحصر به فرد خلق کرده است.

همچنین، منطقه جنگی خوزستان، که یادآور رشادتهای فرزندان باغیرت ایران زمین در دوران دفاع مقدس است، در این استان قرار گرفته است. افزون بر ظرفیتهای تاریخی و طبیعی، خوزستان قطب صنایع نفت و گاز و پتروشیمی به شمار می آید. به علاوه، هفده روستای هدف گردشگری کشور و نیز سی روستای دارای جاذبههای گردشگری متنوع در این استان قرار دارند (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان خوزستان، ۱۳۸۷). با وجود این جاذبههای ارزشمندی که می توانند در توسعه فعالیت های گردشگری نقش محوری و تحول آفرین ایفا کنند، صنعت گردشگری در استان با در نظر گرفتن میانگین تعداد گردشگران خارجی وارد شده به کشور در اواسط دهه گذشته توانسته است سهمی معادل ۳۰۲۶۶۸ نفر یا ۶/۰۸ درصد از متوسط کشوری را جذب کند. همچنین، این استان از نظر متوسط تعداد مسافرت های داخلی با اقامت شبانه در فصول دارای روزهای با شرایط آسایش اقلیمی در کشور، به ویژه در فصل بهار، از ابتدای دهه گذشته تا پیش از شیوع کرونا، سهمی برابر ۲۰۸۲۷۲۰ مورد سفر یا ۴/۶۸ درصد از میانگین کشوری شاخص اشاره شده را به خود اختصاص داده است (مرکز پژوهش های توسعه و آینده نگری، ۱۳۹۹). با استناد بر پایگاه داده آخرین طرح آمارگیری از گردشگران ملی، در سال آغازین از دهه جدید، این شاخص با مقدار پایین تر از متوسط دهه گذشته استان سهمی معادل ۴۰۵۵۸۳ مورد سفر یا ۳/۹۶ درصد از متوسط مقادیر کشوری شاخص را در آن دوره زمانی کسب کرده است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰). دور از انتظار نیست که در نواحی روستایی استان این شاخص ها مقداری کمتر از میانگین ثبت شده را نشان دهند. این کاهش، بیش از آنکه صرفاً نتیجه رکود سفرهای داخلی و افت جریان جذب گردشگر در دوره شیوع کرونا باشد، ریشه در عدم شناسایی و اولویت بندی توانمندی های سرزمینی برای توسعه این بخش دارد؛ چالشی که مانعی برای فعال سازی و ساماندهی مطلوب حوزه گردشگری روستایی در سطح شهرستان ها تلقی می شود و به نادیده گرفتن یا بهره برداری ناقص از فرصت های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و طبیعی این حوزه انجامیده است. مطالعه حاضر، برای جبران این کاستی ها، به گونه شناسی و اولویت بندی توانمندی های سرزمینی برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان خوزستان پرداخته است. این هدف، سه پرسش اساسی را دنبال می کند؛ اول، اقسام توانمندی های سرزمینی برای توسعه گردشگری روستایی در استان کدام اند؟ دوم، توانمندی های سرزمینی مناسب برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان کدام اند؟ سوم، موقعیت شهرستان های استان بر اساس توانمندی های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی چگونه است؟

مبانی نظری

گردشگری روستایی شکلی از گردشگری در مناطق روستایی است که توسط جمعیت محلی سازماندهی و هدایت می شود و بر ارتباط نزدیک با محیط زیست و طبیعت و فرهنگ محلی تأکید دارد (Manta, 2019). این یک جایگزین برای گردشگری سنتی و انبوه است که بر تجارب معتبر و در مقیاس کوچک تمرکز دارد و هنر، فرهنگ، میراث، و سبک زندگی روستایی را برجسته می کند (Besada et al., 2019). از عمده مزایای گردشگری روستایی می توان به ایجاد شغل، درآمدزایی، تنوع بخشی به اقتصاد روستایی (Singhanian et al., 2022)، حفظ منابع فرهنگی و طبیعی، ترویج شیوه های دوستدار محیط زیست (Mănescu et al., 2024)، تضمین تبادل فرهنگی بین مقاصد روستایی و گردشگران، جلوگیری از کاهش جمعیت روستایی و ساکنان محلی، و توسعه و بازآفرینی روستایی اشاره کرد (Dai et al., 2017). موفقیت گردشگری روستایی در تحقق این منافع مستلزم شناخت و استفاده درست از ویژگی ها و منابع و توانمندی های موجود در یک سرزمین است (Ahmadi et al., 2015). این توانمندی ها انواع سرمایه های طبیعی، فرهنگی، انسانی، سیاسی، اقتصادی، کالبدی، و فنی را شامل می شوند (Curčić et al., 2021) که نقش خودتقویت کنندگی و هم افزایی در توسعه گردشگری دارند. همچنین، می توان آن ها را عناصر سرمایه حومه های روستایی و دارایی های گردشگری روستایی تصور کرد (Walzer et al., 2020). با این فرض، کیفیت تجربه گردشگری روستایی به کیفیت سرمایه ها یا توانمندی های موجود در مناطق روستایی بستگی دارد. زیرا توسعه گردشگری روستایی در کنار ویژگی های گردشگران و جوامع محلی به تقویت دارایی های سرزمینی از طریق ایجاد و توسعه زیرساخت های فیزیکی، ساختارهای سرمایه گذاری و مالکیت محلی، ساختارهای اشتغال محلی، و سرمایه اجتماعی روستاها کمک می کند (Singgalen et al., 2019). با این اوصاف، بهره برداری پایدار از توانمندی های سرزمینی و ایجاد محیطی پویا

و مطلوب برای تعاملات سازنده و تجارب معنادار بین گردشگران و جوامع روستایی میزبان قابل دسترس خواهد بود (Trono et al., 2024). این توانمندی‌ها در اشکال مختلف محیطی و انسانی ظهور می‌یابند و هر یک به شیوه‌ای منحصربه‌فرد بر روند توسعه گردشگری تأثیر می‌گذارند. مطالعات بسیاری نشان داده‌اند که استفاده ترکیبی و همه‌جانبه از توانمندی‌های سرزمینی می‌تواند به ایجاد اکوسیستم گردشگری پایدار برای روستاها منجر شود؛ درحالی‌که تأکید صرف بر تنها یک جنبه خاص می‌تواند به ناپایداری یا ناکارآمدی بینجامد (جوان و همکاران، ۱۴۰۳). در شناخت نقش اقسام توانمندی‌های سرزمینی در توسعه گردشگری روستایی، جاذبه‌های گردشگری، نظیر منابع و چشم‌اندازهای طبیعی، بازدیدکنندگانی را که به دنبال تجارب مبتنی بر طبیعت هستند جذب می‌کنند (Marques et al., 2021). همچنین، سایت‌های تاریخی و باستانی حضور گردشگران علاقه‌مند به میراث فرهنگی و تاریخ را جلب می‌کنند (Pechlaner et al., 2015)؛ درحالی‌که اماکن مذهبی و دینی زائران را با هدف دستیابی به شفای معنوی و ابراز ارادت و ارتباط با خداوند و محبان او در مناسبت‌ها و تعطیلات و اعیاد و جشن‌ها میزبانی می‌کنند (Rebuya et al., 2020). افزون بر این، عرصه‌های کشاورزی، هم به عنوان چشم‌انداز هم فعالیت‌های تولیدی مربوط به گردشگری کشاورزی، تجربه گردشگری روستایی را غنی‌تر می‌سازند (Peng & Feng, 2022). صنایع دستی، با نمایش مهارت‌ها و هنر و دانش سنتی، نه تنها گردشگران را جذب می‌کند، بلکه به ترویج و حفظ سنت‌ها و فرهنگ عامه محلی کمک می‌کند. این هنرهای اصیل پلی میان گذشته و حال ایجاد می‌کنند و به عنوان نمادی از هویت بومی نقشی کلیدی در پایداری فرهنگی و اقتصادی جوامع روستایی دارند (Hassan et al., 2017). افزون بر جاذبه‌های گردشگری، زیرساخت‌های گردشگری همچون امکانات اقامتی، خدمات پذیرایی، حمل‌ونقل، و ارتباطات با فراهم‌سازی شرایطی مطلوب نه تنها از سفر گردشگران حمایت می‌کنند بلکه تأثیر مستقیم بر ارتقای تجربه، رضایت، ماندگاری، و بازگشت مجدد آنان دارند (Zolotarev et al., 2023). همچنین، فضاهای روستایی به واسطه موقعیت جغرافیایی و پیوند با سایر مناطق و بهره‌مندی از امکانات مختلف در ابعاد کارکردی سخت و نرم می‌توانند به گردشگران خدمت برسانند و این رقابت‌پذیری و جذابیت این مقاصد را افزایش می‌دهد (Lo et al., 2017). در این بین، مناطق روستایی با جمعیت بیشتر می‌توانند بازدیدکنندگان بیشتری را جذب کنند. زیرا افزون بر فرض وجود زیرساخت‌ها و امکانات بهتر در آن‌ها از نیروی انسانی توانمند برای حمایت از گردشگری برخوردارند. در واقع، جمعیت زیاد می‌تواند نیروی کار قابل توجهی را برای فعالیت‌های مرتبط با گردشگری فراهم آورد که این سبب می‌شود کیفیت خدمات و دسترسی افزایش یابد (Chen & Li, 2023).

در بررسی پیشینه موضوع، دیدگاه‌ها و رویکردهای جامعی در مورد نقش توانمندی‌های سرزمینی در توسعه گردشگری روستایی، اهمیت یکپارچه‌سازی منابع محلی، مشارکت جامعه، شیوه‌های پایدار، آمایشی، محیطی، و جغرافیایی را برجسته ساختند. مهم‌ترین این رویکردها شامل گردشگری مبتنی بر جامعه، دیدگاه مبتنی بر منابع، توسعه پایدار گردشگری، سرمایه سرزمینی روستایی، توسعه مکان‌محور گردشگری، ارزیابی توان اکولوژیکی سرزمین، و تحلیل منابع منطقه‌ای است. این رویکردها به طور یکپارچه به توسعه مقاصد روستایی کمک می‌کنند و از پایداری و هم‌سویی و هم‌افزایی این مقاصد با زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و محیطی نیز اطمینان حاصل می‌کنند.

پیشینه پژوهش

تا کنون مطالعات متعددی در مورد گردشگری روستایی انجام شده که طیف وسیعی از موضوعات مانند برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، توسعه، و توسعه پایدار گردشگری را پوشش می‌دهند. این مطالعات، به عنوان مرور جامع پیشینه موضوع، به درک عمیق جنبه‌های مختلف گردشگری روستایی کمک می‌کنند و امکان گونه‌شناسی و اولویت‌بندی منابع و توانمندی‌های کلیدی سرزمینی را برای توسعه این حوزه فراهم می‌آورند.

در حوزه تحقیقات خارجی، ژانگ و همکارانش (۲۰۲۵) در پژوهشی به بررسی نقش دیجیتالی شدن در افزایش درآمد گردشگری روستایی در چین پرداختند و نشان دادند توانمندی‌های طبیعی می‌تواند درآمد گردشگری روستایی را افزایش دهند و به عنوان یک محرک کلیدی در توسعه این حوزه عمل کنند. همچنین، دینگ و همکارانش (۲۰۲۵) با طراحی مدلی برای ارزیابی پایداری گردشگری روستایی بر پایه یک مفهوم مردم‌مدار در روستاهای حوضه رودخانه فوچون چین به این نتیجه رسیدند که

امکانات بهداشتی و زیرساخت‌های اقامتی و ارتباطی برای توسعه گردشگری روستایی حیاتی هستند. سیموال و همکارانش (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «چهارراه فرهنگی: جوامع هدایت‌کننده تحول در گردشگری» به این نتیجه دست یافتند که نهادهای محلی نقشی مهم در توسعه گردشگری پایدار و تحقق رشد عادلانه ایفا می‌کنند. افزون بر این، ویسوتی و همکارانش (۲۰۲۳) در تحقیقی به ارزیابی اهمیت جاذبه‌های گردشگری روستایی در منطقه کانتون ریوبامبای اکوادور پرداختند و نشان دادند که توانمندی‌های طبیعی و فرهنگی به ترتیب بیشترین و کمترین سهم را در توسعه گردشگری روستایی در منطقه دارند. تلوبردینوا و همکارانش (۲۰۲۲) در پژوهشی به شناسایی منابع بالقوه جهت توسعه گردشگری بوم‌شناختی در مناطق روستایی قزاقستان پرداختند و نتیجه گرفتند که میراث و منابع طبیعی و فرهنگی و تاریخی برای توسعه گردشگری روستایی حیاتی‌اند؛ اگرچه سرمایه‌گذاری زیادی در زیرساخت‌ها برای دسترسی گردشگران به این منابع صورت نگرفته است. به علاوه، فریرا و مارتین (۲۰۲۰) در تحقیقی با بررسی پیشینه موضوع کشاورزی به عنوان محصول گردشگری مناطق روستایی در پرتغال و اسپانیا به این نتیجه رسیدند که مناظر و فعالیت‌های کشاورزی به عنوان اصلی‌ترین توانمندی‌ها برای جذب گردشگران به‌ویژه در مناطق روستایی عمل می‌کنند.

در قلمرو مطالعات داخلی، آقاجری و شریف‌زاده (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «واکاوی تعیین‌کننده‌های توسعه گردشگری روستایی در شهرستان دنا» به این نتیجه دست یافتند که منطقه از حیث ظرفیت‌های اجتماعی در سطح متوسط و به لحاظ توانمندی‌های نهادی در سطح ضعیف قرار دارد. همچنین، رحیمی و نقوی (۱۴۰۳) در تحقیقی به ارائه مدلی برای شبیه‌سازی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی در شهرستان تفت پرداختند و نتیجه گرفتند که عامل اداری و نهادی در توسعه گردشگری روستایی بیشترین نقش را دارد. افزون بر این، نوری و همکارانش (۱۴۰۱) در پژوهشی به اولویت‌بندی توسعه شهرک‌ها و دهکده‌های گردشگری در قلمرو فضایی استان مازندران پرداختند و نشان دادند که توان‌های طبیعی، زیرساختی، و حمل‌ونقل بر توسعه شهرک‌ها و دهکده‌های گردشگری در منطقه اثرگذار هستند. مظفری و همکارانش (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان «قابلیت‌سنجی جاذبه‌های گردشگری در نواحی روستایی شهرستان نیشابور» به این نتیجه دست یافتند که بیشترین سهم از توانمندی‌های منطقه متعلق به جاذبه‌های تاریخی است. در این مطالعه نیز مشخص شد بیش از نیمی از منطقه به لحاظ جاذبه‌های گردشگری در وضعیت نامناسب قرار دارد. احمدی و همکارانش (۱۳۹۷) در پژوهشی به ارزیابی جاذبه‌های گردشگری حوضه آبخیز قره‌سو بر پایه میزان اثرپذیری و اثرگذاری شاخص‌های محیط زیستی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که در ارزیابی جاذبه‌ها و توانمندی‌های گردشگری توانمندی‌های طبیعی و امکانات حمل‌ونقل بیشترین اهمیت را به خود اختصاص می‌دهند. به علاوه، حیدری‌ساربان و حاجی‌حیدری (۱۳۹۶) در تحقیقی به تحلیل عوامل مؤثر بر موفقیت گردشگری روستایی در شهرستان مشگین‌شهر پرداختند و نشان دادند جاذبه‌های طبیعی، کشاورزی، فرهنگی، و صنایع دستی دسترسی به خدمات و امکانات روستایی همچون آموزشی، بهداشتی، نهادی، اداری، مالی، فرهنگی و رفاهی، امکانات کالبدی مانند مسکن، حمل‌ونقل و ارتباطات، زیرساخت‌های گردشگری نظیر مراکز اقامتی و پذیرایی، و عوامل جمعیتی مانند اشتغال و سواد و نیز روابط فضایی سکونتگاه‌ها بر موفقیت گردشگری روستایی تأثیر بسزایی دارند.

از بررسی پیشینه پژوهش استنتاج می‌شود که اقسام توانمندی‌های سرزمینی در توسعه گردشگری روستایی نقش کلیدی ایفا می‌کنند. در واقع، این نوع توسعه به تعامل چندسویه و ترکیبی میان توانمندی‌های طبیعی و فرهنگی و زیرساخت‌های گردشگری و امکانات روستایی بستگی دارد. در این بین، دارایی‌های طبیعی و فرهنگی اصلی‌ترین ظرفیت‌های مطرح در این حوزه محسوب می‌شوند. با این حال بدون سرمایه‌گذاری هدفمند در زیرساخت‌های اساسی و حمل‌ونقل و ارتباطات بهره‌برداری از این پتانسیل‌ها همچنان محدود خواهد ماند.

جدول ۱. شاخص‌های مرتبط با موضوع و منابع به ازای عناصر سازنده متغیرهای پژوهش

منابع	عناصر سازنده متغیرها	شاخص
Soszynski et al., 2018	مساحت شهرستان	توانمندی‌های فضایی و جمعیتی
Blaowska & Kupren, 2022; Lee & Kim, 2020	فاصله تا مرکز استان	
Fotiadis et al., 2019	تعداد بخش‌ها و دهستان‌ها	
Cao et al., 2023; Zhang et al., 2022	تعداد روستاها	
Nooripoor et al., 2021; Ion & Petre, 2024	تعداد و بعد خانوار، جمعیت و روستائینی	
Wang et al., 2024	جنسیت جمعیت روستایی	
Schilling & Kastenholtz, 2024; Juárez et al., 2024	جوانی جمعیت روستایی	
Velu & Anuradha, 2024; Machado et al., 2022	باسوادی جمعیت روستایی	
Lin, 2018; ۱۳۹۹ نجاتی و همکاران،	باروری و رشد جمعیت روستایی	
Bachi & Carvalho, 2023; Huylenbroeck et al., 2006	تراکم زیستی روستایی	
Tenreiro & Martinho, 2024	استقرار روستاها در عرصه‌های طبیعی	توانمندی‌های طبیعی
Wang et al., 2023; Carneiro et al., 2015	بافت خاک روستاها	
Martínez et al., 2019	وضعیت اقلیمی روستاها	
Han et al., 2024; ۱۳۹۹ فرجی و صحنه،	توپوگرافی روستاها	
Ciolac et al., 2017	تعداد جاذبه‌های طبیعی	
Aldous, 2017; Ohe, 2008; Huylenbroeck et al., 2006	ویژگی‌های زارعی، باغداری و دامپروری	
Mohanan, 2024	اماکن تاریخی و باستانی	
Muzurura et al., 2022	اماکن دینی و مذهبی	
Dou et al., 2024; Bambi et al., 2023	صنایع دستی	
Lo et al., 2019; Vora-Sittha, 2016	مراکز اقامتی	
Moliterni et al., 2025; Qiu et al., 2024	مراکز پذیرایی	توانمندی‌های کشاورزی
Chowdhury et al., 2024; Abbas et al., 2024	زیرساخت‌های روستایی	
Zolotarev et al., 2023; Kartsan, 2022	امکانات حمل‌ونقل	
Saepudin et al., 2018	امکانات آموزشی و فرهنگی	
Zhou & Liu, 2010	امکانات بهداشتی و درمانی	
Shao & Sun, 2023; Lo et al., 2019	امکانات سیاسی و اداری	
Markantoni et al., 2014	اشتغال روستایی	
۱۳۹۹ عباسی و همکاران،	نیروی کار روستایی	
Sun et al., 2020	کارآفرینی روستایی	

روش و ابزار تحقیق

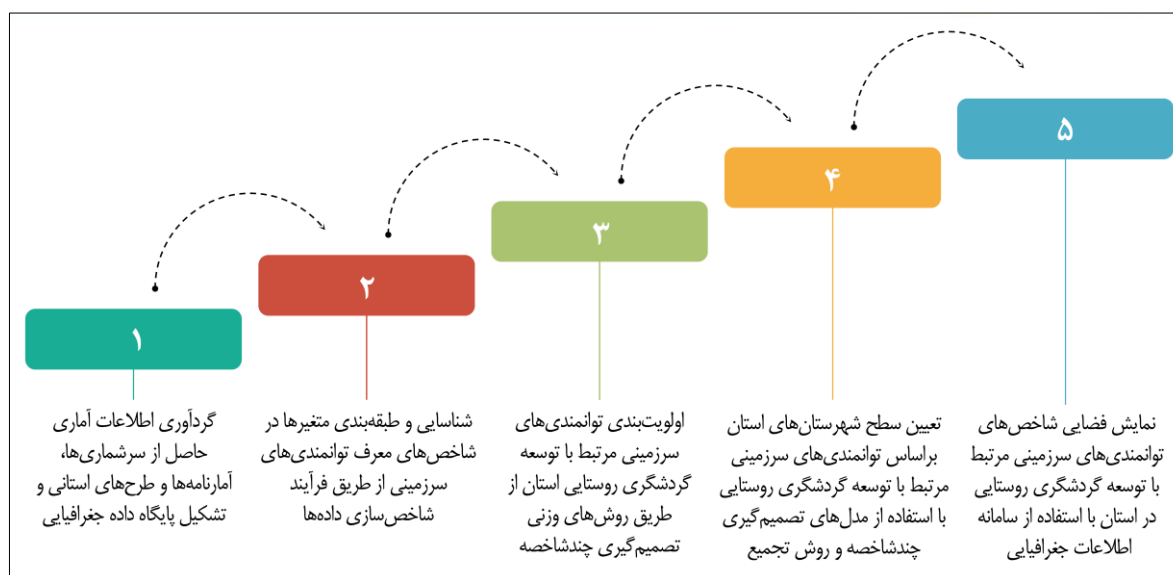
این پژوهش از حیث هدف در حوزه مطالعات کاربردی و به لحاظ روش‌شناسی در دسته تحقیقات توصیفی و تحلیلی قرار می‌گیرد. جامعه آماری شامل کارکنان هفت اداره در استان خوزستان بود که به پرسشنامه تحقیق پاسخ دادند. نحوه توزیع افراد در این مجموعه به تناسب ادارات استان مورد هدف به این صورت است که به اقتضای محتوای سؤالات پرسشنامه سهم هر یک از ادارات، یعنی استانداری خوزستان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان، سازمان جهاد کشاورزی استان، اداره صنعت، معدن و تجارت استان، و اداره کل حفاظت محیط زیست استان پنج نفر کارشناس تعیین شد. در مجموع، نمونه پژوهش ۳۵ نفر از کارکنان این ادارات را شامل شد که به صورت هدفمند و غیر تصادفی انتخاب شدند (جدول ۲). عناصری که در شناسایی و انتخاب این پرسش‌شوندگان اثرگذار بودند شامل تخصص، دانش، تنوع، سابقه کار در این حوزه، موقعیت در سازمان، و تعهد آن‌ها به مشارکت در تکمیل پرسشنامه بود. برای پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق، ابتدا پایگاه داده جغرافیایی^۱ مبتنی بر اطلاعات آماری حاصل از سرشماری‌ها، آمارنامه‌ها، و طرح‌های استانی تشکیل شد. سپس، داده‌های گردآوری‌شده از طریق فرایند شاخص‌سازی طبقه‌بندی شد. به منظور اولویت‌بندی و تحلیل شاخص‌های

1. geo data base (GDB)

توانمندی‌های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی استان، از مدل‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه^۱ وزنی استفاده شد. در ادامه، برای دستیابی به نتیجه واحد، ضرایب نهایی شاخص‌ها از طریق میانگین وزنی تعیین شد. سپس، جهت سطح‌بندی شهرستان‌ها بر اساس توانمندی‌های سرزمینی، اقدام به اجرای تکنیک‌های رتبه‌بندی تصمیم‌گیری چندشاخصه و روش تجمیع شد. در نهایت، برای نمایش فضایی شاخص‌های توانمندی‌های سرزمینی از سیستم اطلاعات جغرافیایی^۲ استفاده شد.

جدول ۲. ویژگی‌های توصیفی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه پژوهش به نسبت سازمان‌های استان

سازمان	سن			جنسیت		تحصیلات			سمت	
	< ۳۰	۳۱ - ۴۰	۴۱ - ۵۰	> ۵۱	مرد	زن	کارشناسی	ارشد	دکتری	مدیر کارشناس
حفاظت محیط زیست	۱	۲	۲	۰	۱	۴	۱	۳	۱	۴
صنعت، معدن و تجارت	۰	۲	۲	۱	۴	۱	۲	۳	۲	۳
میراث فرهنگی و گردشگری	۰	۳	۲	۰	۲	۳	۳	۲	۳	۴
استانداری خوزستان	۱	۳	۱	۰	۴	۱	۲	۲	۲	۳
بنیاد مسکن انقلاب اسلامی	۰	۲	۲	۱	۲	۳	۱	۳	۱	۳
جهاد کشاورزی	۰	۲	۲	۱	۳	۲	۱	۲	۱	۳
مدیریت و برنامه‌ریزی	۰	۲	۱	۲	۳	۲	۱	۳	۱	۴

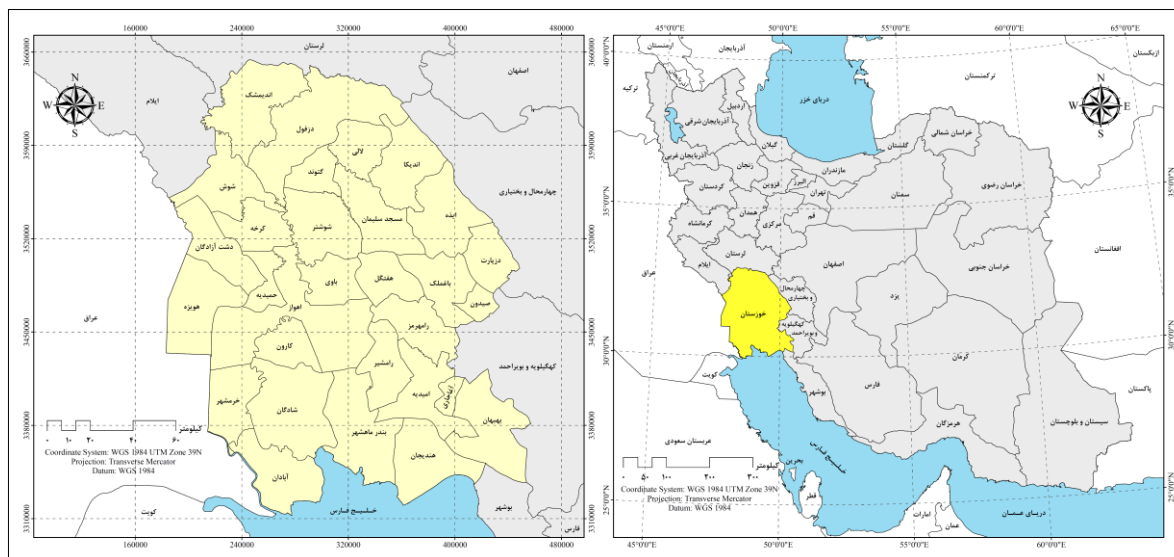

شکل ۱. شیوه پاسخ‌گویی به پرسش‌های تحقیق

محدوده مورد مطالعه

قلمرو جغرافیایی این تحقیق را شهرستان‌های استان خوزستان تشکیل داد. این استان دارای ۳۰ شهرستان، ۱۷ بخش، ۱۵۰ دهستان، و ۴۱۰ روستای دارای سکنه است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱). با توجه به سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت استان برابر با ۴۷۱۰۵۰۹ نفر یا ۵/۹ درصد از جمعیت کل کشور بوده است. نرخ رشد جمعیت طی دوره ۱۳۹۰ - ۱۳۹۵ حدود ۰/۷۷ درصد بود. روستاهای استان با جمعیتی برابر با ۱۱۵۱۵۹۶ نفر ۵/۵ درصد از جمعیت روستایی کشور را تشکیل می‌دهد و با متوسط عواملی نظیر بعد خانوار ۴/۳۳ نفر، رشد سالیانه جمعیت ۲/۴۱- درصد، و متوسط اشتغال ۲۶/۹۵ ششمین استان در کشور از نظر فراوانی جمعیت روستایی تلقی می‌شود (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

1. multi-criteria decision-making (MCDM)
2. geographic information system (GIS)

شکل ۲. موقعیت محدوده مورد مطالعه بر اساس آخرین تقسیمات کشوری (سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۴۰۲)

یافته‌ها

گونه‌شناسی توانمندی‌های سرزمینی

در این مطالعه، نتایج تشکیل پایگاه داده جغرافیایی و عملیات شاخص‌سازی داده‌ها نشان داد ۲۸۰ متغیر از طریق فرایند شاخص‌سازی شناسایی و در ۱۴ شاخص معرف توانمندی‌های سرزمینی طبقه‌بندی شدند. این گستردگی حاکی از آن است که توسعه گردشگری روستایی در استان خوزستان صرفاً به جاذبه‌های گردشگری وابسته نیست، بلکه مجموعه‌ای از ویژگی‌های جمعیتی و فضایی، اشتغال، زیرساخت‌های گردشگری، و زیرساخت‌های عمومی روستایی به طور یکپارچه در شکل‌گیری و گسترش آن نقش‌آفرین هستند.

جدول ۳. شاخص‌ها و متغیرهای توانمندی‌های سرزمینی

شاخص‌ها	متغیرها
توانمندی‌های فضایی و جمعیتی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در میزان مساحت و فاصله تا مرکز استان، تعداد بخش‌ها، دهستان‌ها و روستاها، تعداد خانوارهای روستایی، جمعیت روستایی، معکوس بعد خانوار روستایی، جمعیت مرد روستایی و جمعیت زن روستایی، نرخ تراکم جمعیت روستایی، روستاشینگی، جوانی جمعیت روستایی، نسبت جنسی جمعیت روستایی، رشد جمعیت روستایی، باروری جمعیت روستایی و جمعیت باسواد روستایی، نرخ تراکم زیستی روستایی.
توانمندی‌های طبیعی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در تعداد روستاهای واقع در مناطق دشتی، کوهپایه‌ای، کوهستانی، ساحلی، کشاورزی، جنگلی، مرتعی، نیزاری، بیشه‌زارها، ماسه‌ای، پهنه‌های آبی و بوم‌سازگان‌های انسانی، روستاهای دارای خاک بسیار کم‌عمق و بسیار عمیق، روستاهای دارای اقلیم فراخشک، خشک، نیمه‌خشک، مدیترانه‌ای، مرطوب، نیمه مرطوب و بسیار مرطوب، روستاهای با شیب بسیار کم، کم و متوسط، روستاهای با ارتفاع بسیار کم، کم و متوسط، روستاهای گردشگری و کلبه‌ای، تعداد کوه، دره، دشت، ساحل، آبشار طبیعی، رود طبیعی، چشمه طبیعی، پارک جنگلی، قنات، سازه آبی، کابین کوهستانی، مناطق حفاظت‌شده، پارک ملی، پناهگاه حیات وحش.
توانمندی‌های کشاورزی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در تعداد ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی، تعداد واحدهای خدمات کشاورزی، تعداد دام‌های بارکش و سواری، روستاهای بهره‌مند از منابع آب کشاورزی، تعداد بهره‌برداری زراعی و بهره‌برداری باغداری، سطح زیرکشت محصولات زراعی و محصولات باغی، میزان تولید محصولات زراعی و محصولات باغی، عملکرد محصولات زراعی، تعداد دام‌ها، بهره‌برداری دامی و واحدهای دامی، میزان تولید واحدهای دامی، تعداد بهره‌برداری ماکیان، تعداد طیور و واحدهای مرغداری، میزان تولید واحدهای مرغداری، تعداد بهره‌برداری زنبورعسل، تعداد کندوی زنبورداری، تعداد واحدهای پرورش زنبور عسل، میزان تولید واحدهای پرورش زنبورعسل، تعداد بهره‌برداری شیلات، مساحت واحدهای پرورش ماهی، تعداد واحدهای پرورش ماهی، میزان تولید در شیلات و اشتغال در شیلات.
توانمندی‌های تاریخی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در تعداد آثار دفاع مقدس، محوطه‌های تاریخی، بناهای تاریخی، موزه‌ها، کاخ‌های باستانی، شهرهای باستانی، غارهای باستانی، قلعه‌های باستانی، تپه‌های باستانی.
توانمندی‌های مذهبی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در تعداد مسجد، امام‌زاده، مکان مذهبی، سایر مکان مذهبی مسلمانان، مکان مذهبی ادیان دیگر، دارالقرآن، امام جماعت، خانه عالم، مدرسه علمیه.

ادامه جدول ۳.

شاخص‌ها	متغیرها
توانمندی‌های صنایع دستی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در تعداد کارگاه‌های قالیبافی، تابلوفرش، گلیم‌بافی، تولید مصنوعات چرمی، تولید مصنوعات چوبی، حصیربافی، کپوبافی، ملیله‌دوزی، سفالگری، قلاب‌بافی، جاجیم‌بافی، سایر صنایع دستی.
توانمندی‌های اقامتی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در تعداد اقامتگاه‌های بوم‌گردی، کلبه کوهستانی، کلبه کمپینگ، پانسیون، مهمان‌پذیر، مهمان‌سرا، مسافرخانه، مزیف، باغ‌ویلا، ویلا، هتل، هتل‌آپارتمان، هتل سنتی، سوئیت.
توانمندی‌های پذیرایی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در تعداد کافه، بستنی‌فروشی، رستوران بیرون‌بر، رستوران خانوادگی، رستوران سنتی، رستوران صبحانه، فست‌فود، رستوران مرغ، رستوران کبابی، مجتمع خدمات رفاهی، فروشگاه تعاونی، بقالی، نانوايي، گوشت‌فروشی.
توانمندی‌های زیرساختی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در دسترسی به شبکه برق، موتور برق دیزلی، انرژی نو، گاز لوله‌کشی، آب لوله‌کشی، سامانه تصفیه آب، سامانه جمع‌آوری زباله، راهدارخانه، آتش‌نشانی، بانک، نمایندگی پخش نفت سفید، نمایندگی پخش سیلندر گاز، جایگاه سوخت، صندوق پست، دفتر پست، پست پیشتاز، مرسولات واحدهای پستی، ارتباط تلفنی، تلفن ثابت، اینترنت، دفتر مخابرات، دفتر فناوری اطلاعات و ارتباطات، دفتر روزنامه و مجله.
توانمندی‌های حمل‌ونقل	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل استان در طول راه‌ها، عرض راه‌ها، طول راه‌های اصلی، طول راه‌های روستایی، تعداد راه زمینی، راه‌آهن، راه آبی، تعداد تاکسی‌سرویس، دسترسی به وسایل نقلیه عمومی، دسترسی به ایستگاه راه‌آهن استان، تعداد ایستگاه راه‌آهن، فرودگاه بین‌المللی، فرودگاه داخلی، لنج، قایق، پایانه مسافربری، دفاتر مسافرتی استان، شرکت تعاونی حمل‌ونقل، بنادر، تونل، پل، تعداد سفر درون‌استانی، سفر برون‌استانی، مسافران درون‌استانی، مسافران برون‌استانی، تعداد تعمیرگاه ماشین‌آلات کشاورزی و تعمیرگاه ماشین‌آلات غیر کشاورزی.
توانمندی‌های سیاسی و اداری	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل در تعداد فرمانداری‌ها، شورای‌های اسلامی روستا، دهیاری‌ها، طرح‌های هادی روستایی، پاسگاه‌های نیروی انتظامی استان، شوراهای حل اختلاف استان.
توانمندی‌های آموزشی و فرهنگی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل در تعداد روستامهد، دبستان، مدارس راهنمایی پسرانه، راهنمایی دخترانه، راهنمایی مختلط، دبیرستان پسرانه، دبیرستان دخترانه، دبیرستان کارودانش پسرانه، دبیرستان کارودانش دخترانه، هنرستان فنی‌وحرفه‌ای پسرانه، هنرستان فنی‌وحرفه‌ای دخترانه، زمین ورزشی، سالن ورزشی، ورزشکاران روستایی، ورزشکاران استانی، کتابخانه عمومی، بوستان روستایی، مراکز فرهنگی و هنری، کتب در کتابخانه عمومی، کتب مراکز فرهنگی، چاپخانه، کانون‌های فرهنگی و تربیتی، کانون‌های پرورش فکری.
توانمندی‌های بهداشتی و درمانی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل در تعداد پزشک خانواده، پزشک، بهیار یا مامای روستایی، بهورز، دندانپزشک یا بهداشت‌کار دهان و دندان، دندانپزشک تجربی یا دندان‌ساز، دامپزشک، تکنسین دامپزشکی، مراکز خدمات جامع سلامت روستایی، مرکز توانبخشی پزشکی، مرکز بهداشتی-درمانی، خانه بهداشت، پایگاه سلامت، مرکز تسهیلات زایمان، آزمایشگاه و رادیولوژی، داروخانه، اورژانس، حمام عمومی، غسل‌خانه، تخت بیمارستانی.
توانمندی‌های اشتغال و کارآفرینی	سهم شهرستان‌ها از نسبت کل در جمعیت روستایی شاغل در بخش کشاورزی، جمعیت روستایی شاغل در بخش صنعت، جمعیت روستایی شاغل در بخش خدمات، نرخ مشارکت اقتصادی روستایی، نرخ اشتغال روستایی، تعداد کارآفرینان پرورش گیاهان دارویی، اعتبار کارآفرینی پرورش گیاهان دارویی، تعداد کارآفرینان فرآورده‌های کشاورزی، اعتبار کارآفرینی فرآورده‌های کشاورزی، تعداد کارآفرینان پرورش دام، اعتبار کارآفرینی پرورش دام، تعداد کارآفرینان پرورش ماهی، اعتبار کارآفرینی پرورش ماهی، تعداد کارآفرینان پرورش طیور، اعتبار کارآفرینی پرورش طیور، تعداد کارآفرینان تولیدی پوشاک، اعتبار کارآفرینی تولیدی پوشاک، تعداد کارآفرینان صنایع دستی، اعتبار کارآفرینی صنایع دستی، تعداد شرکت تعاونی صنعتی، شرکت تعاونی خدماتی، شرکت تعاونی معدنی، شهرک‌های صنعتی، نواحی صنعتی.

اولویت‌بندی شاخص‌های توانمندی‌های سرزمینی

این مطالعه، برای تعیین وضعیت شاخص‌های توانمندی‌های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی در استان، از روش‌های وزن‌دهی تحلیل دیماتل فازی^۱، بردار ویژه فازی^۲، میریک^۳، ایدوکریو^۴ و پی‌اس‌ای^۵ استفاده کرد. پس از مرحله استخراج ضرایب اولیه شاخص‌ها، به منظور دستیابی به نتیجه واحد، ضرایب نهایی شاخص‌ها از طریق میانگین وزنی تعیین شدند. نتایج نشان داد شاخص‌های توانمندی‌های طبیعی و کشاورزی و صنایع دستی با دریافت امتیازات بین ۰/۲۶ تا ۰/۲۴ بیشترین اوزان را کسب کردند. همچنین، توانمندی‌های بهداشتی و درمانی و سیاسی و اداری و آموزشی و فرهنگی با اخذ مقادیر بین ۰/۲۰ تا ۰/۱۹ کمترین اوزان را به دست آوردند.

1. fuzzy decision making trial and evaluation laboratory (FDEMATEL)
2. fuzzy eigen vector (FEV)
3. method based on removal effects of criteria (MERECE)
4. integrated determination of objective criteria weights (IDOCRIW)
5. preference selection index (PSI)

جدول ۴. ضرایب اولیه و نهایی شاخص‌های توانمندی‌های سرزمینی

شاخص‌ها	دیماتل فازی	بردار ویژه فازی	میریک	ایدو کریو	پی‌اس‌ای	میانگین وزنی
توانمندی‌های فضایی و جمعیتی	۰/۸۲۶	۰/۱۴۱	۰/۰۶۱	۰/۰۶۰	۰/۱۰۴	۰/۲۳۹
توانمندی‌های طبیعی	۰/۹۱۶	۰/۱۶۴	۰/۰۶۹	۰/۰۶۳	۰/۰۸۱	۰/۲۵۸
توانمندی‌های کشاورزی	۰/۹۰۸	۰/۱۵۹	۰/۰۶۸	۰/۰۵۴	۰/۰۹۲	۰/۲۵۶
توانمندی‌های تاریخی	۰/۸۱۷	۰/۱۳۷	۰/۱۰۴	۰/۰۷۷	۰/۰۳۲	۰/۲۳۴
توانمندی‌های مذهبی	۰/۸۳۸	۰/۱۴۴	۰/۰۶۵	۰/۰۷۳	۰/۰۸۳	۰/۲۴۰
توانمندی‌های صنایع دستی	۰/۸۱۷	۰/۱۳۶	۰/۰۹۱	۰/۱۴۷	۰/۰۱۶	۰/۲۴۱
توانمندی‌های اقامتی	۰/۷۴۴	۰/۱۲۱	۰/۱۰۳	۰/۰۵۹	۰/۰۴۱	۰/۲۱۴
توانمندی‌های پذیرایی	۰/۷۳۷	۰/۱۱۶	۰/۰۶۹	۰/۰۷۸	۰/۱۰۴	۰/۲۱۹
توانمندی‌های زیرساختی	۰/۸۰۲	۰/۱۳۹	۰/۰۶۲	۰/۰۸۷	۰/۰۷۵	۰/۲۳۳
توانمندی‌های حمل‌ونقل	۰/۷۶۸	۰/۱۳۹	۰/۰۶۵	۰/۰۵۲	۰/۰۷۱	۰/۲۱۷
توانمندی‌های آموزشی و فرهنگی	۰/۶۳۵	۰/۰۹۵	۰/۰۶۰	۰/۰۶۰	۰/۰۸۳	۰/۱۸۷
توانمندی‌های بهداشتی و درمانی	۰/۷۰۵	۰/۱۱۲	۰/۰۶۲	۰/۰۴۵	۰/۰۸۱	۰/۲۰۱
توانمندی‌های سیاسی و اداری	۰/۶۳۵	۰/۰۹۶	۰/۰۵۷	۰/۰۸۰	۰/۰۷۷	۰/۱۸۹
توانمندی‌های اشتغال و کارآفرینی	۰/۷۳۵	۰/۱۱۸	۰/۰۶۵	۰/۰۶۵	۰/۰۵۹	۰/۲۰۸

تعیین وضعیت استان بر اساس توانمندی‌های سرزمینی

در این مطالعه، برای سطح‌بندی شهرستان‌های استان بر مبنای توانمندی‌های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی، از پنج روش تصمیم‌گیری چندشاخصه همچون تحلیل رابطه خاکستری^۱، کوداس^۲، تودیم^۳، مورا^۴ و کوکوسو^۵ استفاده به عمل آمد. پس از استخراج رتبه‌ها از طریق این تکنیک‌ها، برای دستیابی به یک نتیجه واحد از ماتریس روش تجمیع رتبه‌ای کوک و سیفرد^۶ بهره گرفته شد. نتایج نشان داد از کل شهرستان‌های استان دزفول و اهواز و اندیمشک بهترین جایگاه و صیدون و هفتگل و آغاچاری پایین‌ترین رتبه‌ها را کسب کردند.

جدول ۵. ضرایب شهرستان‌ها بر اساس تکنیک‌های پژوهش

شهرستان	تحلیل خاکستری	کوداس	تودیم	مورا	کوکوسو	تجمیع رتبه‌ای
آبادان	۰/۶۰۳	۳/۶۴۴	۰/۵۸۵	۰/۶۳۶	۱۲/۹۸۸	۶/۸۰۰
آغاچاری	۰/۹۷۱	-۶/۲۶۳	۰/۰۰۰	۰/۰۸۰	۲/۰۰۶	۳۹/۰۰۰
امیدیه	۰/۷۹۵	-۲/۹۹۴	۰/۲۷۷	۰/۲۷۱	۶/۷۶۲	۲۰/۴۰۰
اندیکا	۰/۵۴۴	۷/۱۶۶	۰/۶۹۰	۰/۷۸۲	۱۵/۸۷۸	۳/۰۰۰
اندیمشک	۰/۵۶۴	۴/۸۸۳	۰/۶۵۶	۰/۷۱۷	۱۴/۲۲۴	۴/۸۰۰
اهواز	۰/۴۸۷	۹/۴۵۹	۰/۸۱۰	۰/۹۸۸	۱۸/۶۱۲	۱/۰۰۰
ایذه	۰/۵۰۷	۷/۴۰۷	۰/۷۶۸	۰/۸۳۴	۱۶/۹۸۶	۲/۰۰۰
باغملک	۰/۶۲۳	۱/۳۵۲	۰/۵۳۰	۰/۵۲۵	۱۱/۶۷۹	۸/۲۰۰
باوی	۰/۷۹۴	-۳/۴۲۵	۰/۲۲۳	۰/۲۵۳	۶/۶۵۵	۲۱/۲۰۰
بندر ماهشهر	۰/۷۵۷	-۱/۹۵۰	۰/۳۰۲	۰/۳۲۵	۷/۷۶۷	۱۵/۴۰۰
بهبهان	۰/۵۴۵	۴/۶۱۹	۰/۶۸۸	۰/۷۲۸	۱۴/۶۳۰	۴/۲۰۰
حمیدیه	۰/۸۴۵	-۴/۳۲۳	۰/۱۳۷	۰/۱۹۴	۵/۶۲۳	۲۵/۶۰۰
خرمشهر	۰/۷۰۹	-۱/۱۶۱	۰/۳۸۳	۰/۳۹۷	۹/۰۱۲	۱۴/۰۰۰
دزپارت	۰/۷۶۱	-۲/۲۶۲	۰/۲۹۸	۰/۳۱۵	۷/۷۱۵	۱۶/۸۰۰
دزفول	۰/۴۰۱	۱۳/۷۲۹	۱/۰۰۰	۱/۲۴۴	۲۳/۰۵۸	۰/۰۰۰
دشت آزادگان	۰/۷۴۵	-۲/۷۱۵	۰/۳۰۰	۰/۳۱۶	۷/۸۶۷	۱۶/۴۰۰

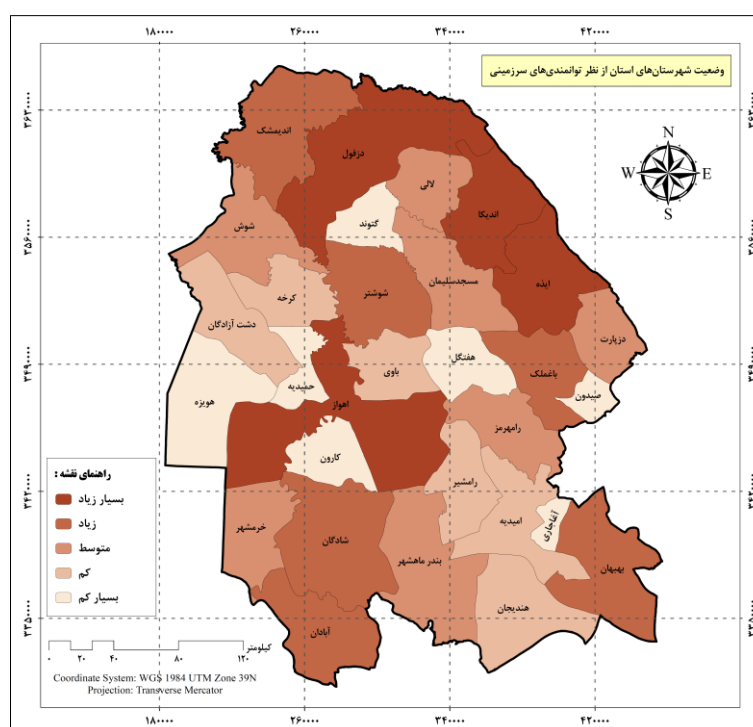
1. grey relational analysis (GRA)
2. combinative distance based assesment (CODAS)
3. tomada de decisao interativa multicriterio (TODIM)
4. multi-objective optimization on the basis of ratio analysis (MOORA)
5. combined compromise colution (CoCoSo)
6. Cook & Siford

ادامه جدول ۵.

شهرستان	تحلیل خاکستری	کوداس	تودیم	مورا	کوکوسو	تجمیع رتبه‌ای
رامشیر	۰/۷۷۵	-۲/۳۴۸	۰/۲۴۵	۰/۲۸۲	۷/۳۵۹	۱۸/۶۰۰
رامهرمز	۰/۶۶۶	۰/۴۴۱	۰/۴۴۳	۰/۴۴۶	۱۰/۳۹۳	۱۱/۲۰۰
شادگان	۰/۶۳۵	۱/۶۱۰	۰/۵۰۴	۰/۵۲۱	۱۱/۶۳۹	۸/۸۰۰
شوش	۰/۶۶۳	۰/۶۴۷	۰/۴۵۶	۰/۴۷۹	۱۰/۵۴۵	۱۰/۰۰۰
شوشتر	۰/۵۸۳	۳/۵۱۰	۰/۶۱۵	۰/۶۵۴	۱۳/۳۵۵	۶/۲۰۰
صیدون	۰/۸۸۷	-۵/۰۱۰	۰/۰۸۱	۰/۱۵۵	۴/۵۸۸	۲۷/۰۰۰
کارون	۰/۸۳۱	-۳/۳۲۰	۰/۱۷۷	۰/۲۲۷	۶/۱۵۵	۲۲/۲۰۰
کرخه	۰/۷۷۲	-۲/۳۹۹	۰/۲۵۶	۰/۲۸۹	۷/۴۶۵	۱۸/۰۰
گتوند	۰/۸۳۷	-۴/۳۴۹	۰/۱۴۹	۰/۲۰۴	۵/۷۳۱	۲۵/۰۰۰
لالی	۰/۶۶۶	۰/۱۸۵	۰/۴۳۷	۰/۴۵۶	۱۰/۳۰۸	۱۱/۸۰۰
مسجد سلیمان	۰/۶۸۱	-۰/۷۳۳	۰/۴۱۶	۰/۴۱۵	۹/۶۷۹	۱۳/۰۰۰
هفتگل	۰/۹۱۴	-۵/۴۸۳	۰/۰۵۱	۰/۱۲۷	۳/۷۳۲	۲۸/۰۰۰
هندیجان	۰/۸۴۷	-۲/۴۸۲	۰/۱۶۳	۰/۲۳۸	۶/۰۰۲	۲۲/۶۰۰
هویزه	۰/۸۳۳	-۴/۲۹۹	۰/۱۵۸	۰/۲۰۵	۵/۸۲۹	۲۳/۸۰۰

نمایش فضایی توانمندی‌های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی

برای نمایش فضایی توانمندی‌های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی استان از سیستم اطلاعات جغرافیایی استفاده شد. ابتدا بردارهای مجموع ماتریس‌های نرمال متغیرها به ازای هر شاخص حاصل آمد تا از این طریق ماتریس تصمیم‌گیری تشکیل شود. سپس، عمل استخراج لایه‌های وزن توانمندی‌های سرزمینی و تهیه نقشه نهایی از این لایه‌ها انجام گرفت. نتایج نشان داد سهم طبقات زیاد و متوسط و کم به ترتیب ۳۳/۳ درصد یا ۱۰ شهرستان، ۲۳/۳ درصد یا ۷ شهرستان، و ۴۳/۳ درصد یا ۱۳ شهرستان است.

شکل ۳. وضعیت شهرستان‌های استان از نظر توانمندی‌های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی (ترسیم نگارندگان، ۱۴۰۳)

بحث و نتیجه

گردشگری روستایی به عنوان یکی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه پایدار نقشی کلیدی در بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی نواحی روستایی ایفا می‌کند. استان خوزستان، با دارا بودن توانمندی‌های متنوع سرزمینی، ظرفیت بالایی برای توسعه گردشگری روستایی دارد. با این حال، استفاده بهینه از این توانمندی‌ها مستلزم شناخت و اولویت‌بندی مناسب آن‌ها است. از این رو، پژوهش حاضر به گونه‌شناسی و اولویت‌بندی توانمندی‌های سرزمینی برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان خوزستان پرداخته است. نتایج پژوهش در بخش گونه‌شناسی توانمندی‌های سرزمینی نشان داد در توسعه گردشگری روستایی استان صرفاً یک بعد خاص توانمندی نقش محوری ندارد، بلکه همه شاخص‌ها به صورت هم‌زمان و یکپارچه در شکل‌گیری و گسترش آن اثرگذار هستند. در واقع، موفقیت حوزه گردشگری روستایی در استان، افزون بر جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی، به چهار عامل کلیدی ویژگی‌های جمعیتی و فضایی، اشتغال، زیرساخت‌های گردشگری، و زیرساخت‌های عمومی وابسته است. این استان، با برخورداری از توانمندی‌های مختلف، ظرفیت توسعه گردشگری روستایی را هم در بخش‌های سخت‌افزاری مانند زیرساخت‌های عمومی، حمل‌ونقل، امکانات اقامتی، زیرساخت‌های دیجیتال، و حفاظت از آثار تاریخی هم در حوزه‌های نرم‌افزاری نظیر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری، آموزش و توانمندسازی جوامع محلی، استفاده از فناوری‌های دیجیتال و بازاریابی هوشمند، و عرضه تسهیلات حمایتی دارد که مدیریت یکپارچه و ارزش‌گذاری و سرمایه‌گذاری هم‌زمان و فراگیر در تمامی این زمینه‌ها می‌تواند اقتصاد گردشگری روستایی را فعال و شکوفا ساخته و آن را به پیشران توسعه روستایی تبدیل کند.

نتایج اولویت‌بندی شاخص‌های توانمندی‌های سرزمینی نشان داد توانمندی‌های طبیعی، کشاورزی، و صنایع دستی بیشترین نقش را در توسعه گردشگری روستایی استان دارند. در عین حال، توانمندی‌های مذهبی و تاریخی و جمعیتی و فضایی به عنوان عوامل تکمیلی در بهبود کمی و کیفی خدمات گردشگری و امکانات عمومی و افزایش جذب گردشگران تأثیرگذار هستند. در واقع، توسعه گردشگری روستایی در استان نظر به وجود جاذبه‌های متنوع و شرایط نسبتاً قابل قبول شاخص‌های اشتغال و جمعیتی و فضایی، اما ضعف زیرساخت‌های عمومی و گردشگری، به صورت معکوس و نامتوازن صورت گرفته است. در این روند، به جای آنکه ابعاد سخت‌افزاری و نرم‌افزاری این نوع توسعه مورد توجه قرار گیرند، تمرکز بیشتر و گاه صرف بر خود جاذبه‌ها و انتظار جذب گردشگر و درآمدزایی از این طریق بوده است که این سبب ناهم‌انگهی میان ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی با نیازهای اساسی برای پشتیبانی از گردشگری روستایی و نیز به دنبال آن ایجاد مشکلاتی در تجارب گردشگران و شناخت و بهره‌برداری پایدار از این ظرفیت‌ها شده است. نتایج این بخش با یافته‌های تحقیقات پیشین همخوانی دارد. مثلاً، مطالعه ژانگ و همکارانش (۲۰۲۵) نشان داد توانمندی‌های طبیعی به عنوان عامل اصلی در افزایش درآمد گردشگری روستایی در چین عمل می‌کنند. افزون بر این، پژوهش ویسوتی و همکارانش (۲۰۲۳) بر نقش مهم توانمندی‌های طبیعی در توسعه گردشگری در اکوادور تأکید کرده است. از سوی دیگر، مطالعه تلوبردینوا و همکارانش (۲۰۲۲) در قزاقستان نشان داد با برخورداری از پتانسیل‌های طبیعی و فرهنگی، فقدان سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و امکانات مانع توسعه گردشگری شده که با چالش‌های موجود در استان خوزستان تطابق دارد. در مقابل، نتایج مطالع[رحیمی و نقوی (۱۴۰۳) نشان داد عامل نهادی و سیاسی به عنوان یکی از امکانات عمومی مهم‌ترین نقش را در توسعه گردشگری روستایی در شهرستان تفت داشته که این با نتیجه مطالعه حاضر تا حدی ناهم‌سو است.

تحلیل نتایج حاصل از نقشه نهایی توانمندی‌های سرزمینی مرتبط با توسعه گردشگری روستایی در استان نشان می‌دهد نزدیک به نیمی از استان در وضعیت نامطلوب قرار دارد. این یافته با نتیجه مطالعه مظفری و همکارانش (۱۴۰۱) که به قابلیت‌سنجی جاذبه‌های گردشگری در نواحی روستایی شهرستان نیشابور پرداخته‌اند هم‌سوست. به عبارت دیگر، توزیع توانمندی‌ها در استان به طور قابل توجهی نامتوازن است و از الگوی پراکندگی متفاوتی در سطح شهرستان‌ها تبعیت می‌کند. این توزیع ناهمگن تفاوت‌های ساختاری و زیربنایی در ظرفیت‌های توسعه گردشگری مناطق مختلف استان را برجسته می‌کند. درحالی‌که برخی شهرستان‌ها از مزیت‌های سرزمینی چشمگیری برای توسعه گردشگری بهره‌مند هستند، سایر مناطق به دلیل ضعف زیرساخت‌های عمومی و گردشگری، کمبود سرمایه‌گذاری، و ناکارآمدی مدیریتی نتوانسته‌اند پتانسیل‌های خود را بالفعل

سازند. بنابراین، دسترسی به توسعه متوازن در این بخش مستلزم تدوین و اجرای سیاست‌های هدفمند، تخصیص بهینه منابع و امکانات، و بهبود زیرساخت‌های عمومی و گردشگری در مناطق کمتر برخوردار استان است.

این مطالعه، با وجود آنکه به کمی‌سازی توانمندی‌های سرزمینی برای توسعه گردشگری روستایی استان پرداخته، مسیر بهینه جهت شناخت و اندازه‌گیری دقیق این توانمندی‌ها و تعیین سهم واقعی هر یک از آن‌ها در توسعه گردشگری روستایی، به دلیل دخالت پارامترهای مختلف، تکیه بسیاری از شاخص‌های گردشگری بر نظرسنجی‌ها، شکل‌گیری پدیده‌ها و روندهای نوظهور در بازار گردشگری، مانند تغییر الگوهای سفر، تمایل به گردشگری پایدار و تجربه‌محور، و نیز تغییرات اجتماعی و فرهنگی نظیر افزایش آگاهی محیط زیستی و دگرگونی در نیازهای گردشگران هنوز چالش‌برانگیز است. همچنین، داده‌کاوی سرشماری‌ها، آمارنامه‌ها، و طرح‌های استانی برای تحلیل توانمندی‌های سرزمینی بر پایه روش‌های کمی در مطالعات خارجی بیشتر مرسوم است و در داخل کشور که بنیان این‌گونه موضوعات بر روش‌های کیفی نهاده شده امری جدید به نظر رسید و زمان مهم‌ترین عامل محدودیت تحلیل در ابعاد گسترده این موضوع است.

مطالعات آینده بررسی الگوهای سفر و ترجیحات گردشگران می‌تواند به شناسایی نیازها، انگیزه‌ها، و رفتارهای مختلف گردشگران در مناطق روستایی کمک کند و این اطلاعات را با توانمندی‌های موجود تطبیق دهد. همچنین، مطالعات موردی و میدانی برای شناسایی و ارزیابی و اثرسنجی جاذبه‌ها و منابع طبیعی و فرهنگی در توسعه گردشگری روستایی بر اساس نظرات جوامع محلی امکان تحلیل دقیق و جامعی از ظرفیت‌های منطقه و نیازها و خواسته‌های واقعی ساکنان آن را فراهم می‌آورد. به‌علاوه، تحلیل و بهینه‌کاوی مدل‌های موفق جهانی دارای قابلیت انطباق با شرایط خاص کشور در زمینه توسعه گردشگری روستایی توصیه می‌شود.

متناسب با یافته‌های پژوهش، راهکارهای مختلفی جهت شناسایی بهتر توانمندی‌های سرزمینی و توسعه گردشگری روستایی پیشنهاد می‌شود؛ همچون برگزاری جلسات مشورتی و هم‌افزایی مسئولان محلی با روستاییان برای شناسایی ظرفیت‌ها، نیازها، و اولویت‌های واقعی برای توسعه گردشگری روستایی، تدوین سیاست‌های تاب‌آوری جاذبه‌ها، و زیرساخت‌های گردشگری روستایی در برابر شوک‌های محیطی و اقتصادی و ترویج محصولات سازگار با شرایط متغیر، ارتقای مهارت‌ها و دانش فنی ذی‌نفعان محلی در استفاده از شیوه‌های پایدار مدیریت و حفاظت و توسعه گردشگری روستایی، معرفی یک چارچوب سیاستی یکپارچه مبتنی بر ابتکارات محلی برای توسعه گردشگری روستایی هماهنگ با حوزه‌های کشاورزی و محیط زیست و زیرساخت‌ها، توسعه سیستمی فراگیر در سطح شعبه‌های شهرستانی یا دهستانی با راهبری استانی مبتنی بر شاخص‌های شفاف و آمار روزآمد برای ردیابی تعداد و طبقه‌بندی بازدیدکنندگان و سفر، اثر اقتصادی، فرهنگی، و محیطی، شایستگی مقاصد و پایش رفتار گردشگران و رضایتمندی جوامع محلی، ایجاد مکانیسم‌های بازخورد مداوم از ذی‌نفعان برای بهبود مستمر سیاست‌ها و رسیدگی به چالش‌های نوظهور فراروی توسعه گردشگری روستایی، برقراری یک هویت برند قوی برای گردشگری روستایی متشکل از جاذبه‌ها، فرهنگ، ایده‌ها، و تجارب منحصربه‌فرد محلی و استفاده از استراتژی‌های بازاریابی دیجیتال، مانند رسانه‌های اجتماعی و پلتفرم‌های آنلاین، برای معرفی و تبلیغ مقاصد گردشگری روستایی و تعامل مؤثر با بازدیدکنندگان بالقوه و مخاطبان هدف استان.

منابع

- آقاجری، زهره و شریف‌زاده، مریم (۱۴۰۳). واکاوی تعیین‌کننده‌های توسعه گردشگری روستایی در شهرستان دنا. گردشگری و توسعه، ۱۳(۲)، ۱۵۷ - ۱۶۹. doi:10.22034/jtd.2023.381504.2724
- احسانی‌فر، تهمینه؛ شاه‌مرادی، مهنا؛ شهبازی، سمیه و رستمی، فرحناز (۱۳۹۸). تحلیل کیفی چالش‌های گردشگری روستایی در استان کرمانشاه. پژوهش‌های روستایی، ۱۰(۴)، ۵۶۸ - ۵۸۱. doi:10.22059/jrur.2018.243187.1174
- احمدی، فضل‌الله؛ محمدزاده، مرجان؛ ماهینی، عبدالرسول و میرکریمی، حامد (۱۳۹۷). ارزیابی جاذبه‌های گردشگری حوضه آبخیز قره‌سو بر اساس میزان تأثیرپذیری و تأثیرگذاری شاخص‌های محیط زیستی. آمایش سرزمین، ۱۰(۲)، ۳۱۳-۳۹۵. doi:10.22059/jtcp.2019.221510.669637
- برومند، بابک؛ کاظمی، علی و رنجبریان، بهرام (۱۳۹۷). توسعه مدل بومی سنجش رقابت‌پذیری گردشگری مقاصد گردشگری ایران. تحقیقات بازاریابی نوین، ۸(۲)، ۱۰۵ - ۱۲۲. doi:10.22108/nmrj.2018.105465.1339
- جوان، فرهاد؛ حسوند، علی و عارف‌نژاد، محسن (۱۴۰۳). شناسایی تأثیرگذارترین و تأثیرپذیرترین عوامل توسعه گردشگری روستایی در راستای اقتصاد پایدار. پژوهش‌های جغرافیایی/اقتصادی، ۵(۱۵)، ۸۴ - ۹۸. doi:10.30470/jegr.2024.2022661.1143
- حیدری‌ساریان، وکیل و حاجی‌حیدری، سمیه (۱۳۹۶). تحلیل عوامل مؤثر بر موفقیت گردشگری روستایی (مطالعه موردی: روستای موئیل شهرستان مشگین‌شهر). برنامه‌ریزی فضایی، ۷(۴)، ۷۳ - ۹۲. doi:10.22108/sppl.2017.103974.1072
- رحیمی، حسین و نقوی، علی (۱۴۰۳). ارائه مدلی برای شبیه‌سازی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه: مجموعه روستاهای ده‌بالا، شهرستان تفت). پژوهش‌های روستایی، ۱۵(۲)، ۲۴۰ - ۲۵۹. doi:10.22059/jrur.2023.365392.1871
- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان خوزستان (۱۳۸۷). طرح جامع گردشگری استان خوزستان. دانشگاه شهید چمران اهواز: اهواز.
- عباسی، محمدجواد؛ سجادی، ژیلا؛ عبدالهی، علی و رضویان، محمدتقی (۱۳۹۹). تبیین عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی در ایران. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۵(۵۲)، ۱ - ۲۶. doi:10.22054/tms.2020.46417.2204
- فرجی، امین و صحنه، فریا (۱۳۹۹). ارزیابی توان اکولوژیک سرزمین در استان گلستان به منظور توسعه کاربری‌های کشاورزی با رویکرد آمایش سرزمین. آمایش سرزمین، ۱۲(۲)، ۲۵۳ - ۲۷۴. doi:10.22059/jtcp.2020.294811.670053
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن. تهران: انتشارات مرکز آمار ایران.
- _____ (۱۴۰۰). طرح آمارگیری گردشگران ملی. تهران: انتشارات مرکز آمار ایران.
- _____ (۱۴۰۱). سالنامه آماری استان خوزستان. تهران: انتشارات مرکز آمار ایران.
- مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری (۱۳۹۹). گزارش مطالعات سند ملی آمایش در بخش میراث فرهنگی و گردشگری. تهران: انتشارات مرکز تحقیقات توسعه و آینده‌نگری.
- مظفری، زهرا؛ قاسمی، مریم؛ بوذرجمهری، خدیجه و خوارزمی، امیدعلی (۱۴۰۱). قابلیت‌سنجی جاذبه‌های گردشگری در نواحی روستایی شهرستان نیشابور. برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۹(۳)، ۹۷ - ۱۲۲. doi:10.30473/psp.2023.61089.2527
- نجاتی، مهدی؛ شکیبایی، علی‌رضا و غلامی، مصطفی (۱۳۹۹). بررسی اثر ساختار سنی جمعیت بر رشد اقتصادی و بهره‌وری در ایران. مطالعات جمعیتی، ۶(۲)، ۲۹۳ - ۳۱۳. doi: 1022034/jips.2021.258479.1088
- نوری، محمدجواد؛ شاهین، سمیرا و ملایی، فرشته (۱۴۰۱). اولویت‌بندی توسعه شهرک‌ها و دهکده‌های گردشگری در قلمرو فضایی استان مازندران. آمایش سرزمین، ۱۴(۲)، ۴۲۷ - ۴۶۲. doi:10.22059/jtcp.2022.337263.670294
- Abbas, J., Mamirkulova, G., Al-Sulaiti, I., Al-Sulaiti, K. I., & Dar, I. B. (2024). Mega-infrastructure Development, Tourism Sustainability and Quality of Life Assessment at World Heritage Sites: Catering to COVID-19 Challenges. *Kybernetes*, 54(4), 1993–2018. doi: 10.1108/k-07-2023-1345
- Abbasi, M., Sajjadi, J., Abdollahi, A., & Razavian, M. (2020). Explaining the Factors Affecting the Development of Rural Tourism Entrepreneurship in Iran. *Tourism Management Studies*, 15(52), 1–26. doi:10.22054/tms.2020.46417.2204. (in Persian)
- Aghajari, Z. & Sharifzadeh, M. (2024). Investigating Determinants of rural tourism Development in Dena County. *Tourism and Development*, 13(2), 157–169. doi: 10.22034/jtd.2023.381504.2724. (in Persian)
- Ahmadi, F., Mohammadzadeh, M., Salmanmahiny, A., & Mirkarimi, S. H. (2018). Assessing Tourism Attractions of Gharahsoo Watershed Based on the Impact and Effectiveness of Environmental Criteria. *Town and Country Planning*, 10(2), 295–313. doi:10.22059/jtcp.2019.221510.669637. (in Persian)

- Ahmadi, M., Asgari, S., & Ghanavati, E. (2015). Land Capability Evaluation for Ecotourism Development in Ilam Province, A GIS Approach. *Bulletin of Geodetic Sciences*, 21(1), 107–125. doi: 10.1590/S1982-21702015000100008.
- Aldous, D. E. (2017). Integrating Horticulture into the Tourism Supply Chain. In *Acta Horticulturae*, 55–67. International Society for Horticultural Science: Leuven. doi:10.17660/actahortic.2017.1181.7.
- Atun, R. A., Nafa, H., & Türker, Ö. O. (2018). Envisaging Sustainable Rural Development Through 'Context-Dependent Tourism': Case of Northern Cyprus. *Environment, Development and Sustainability*, 21(4), 1715–1744. doi: 10.1007/s10668-018-0100-8.
- Ayhan, Ç. K., Taşlı, T. C., Özkök, F., & Tatlı, H. (2020). Land Use Suitability Analysis of Rural Tourism Activities: Yenice, Turkey. *Tourism Management*, 76, 1–11. doi: 10.1016/j.tourman.2019.07.003.
- Bachi, L. & Carvalho, S. (2023). Markets for Non-Timber forest Products: The Role of community-based Tourism in Enhancing Brazil's Sociobiodiversity. *Forests*, 14(2), 298. doi: 10.3390/F14020298/s1.
- Bambi, G., Rossi, G., Barbari, M., Gasparella, L., & Savelli, S. (2023). Landscape Valorization and Rural Tourism Development: A Mobile Application for the Promotion of the Lauretana Way in Tuscany Region, Italy. *Twelve International Conference of the Italian Association of Agricultural Engineering*, 1039–1047. Springer International Publishing: New York. doi: 10.1007/978-3-031-30329-6_107.
- Besada, A. C., Vila, N. A., & Brea, J. A. F. (2019). Degree of Development of Rural Tourism in Galicia: The Complementary Offer as the Key to Success. *Galician Journal of Economics*, 28(1), 13–30. doi: 10.15304/rge.28.1.6188.
- Blaowska, A. H., & Kupren, K. (2022). Tourist Attractiveness of Rural Communes in the Functional Urban area of Olsztyn: A Voivodship City. *Acta Scientiarum Polonorum Administratio Locorum*, 21(3), 335–353. doi: 10.31648/aspal.7246.
- Boroomand, B., Kazemi, A., & Ranjbarian, B. (2018). Developing a Domestic Model for Tourism Destinations Competitiveness Measurement in Iran. *New Marketing Research Journal*, 8(2), 105–122. doi:10.22108/nmrj.2018.105465.1339. (in Persian)
- Cao, K., Shang, N., & Wang, M. (2023). Spatial Distribution Pattern and Accessibility Analysis of the Key Rural Tourism Villages in the Five Northwestern Provinces of China. *Arid Land Geography*, 46(7), 1196–1205. doi: 10.12118/j.issn.1000-6060.2022.531.
- Carneiro, M. J., Lima, J., & Silva, A. L. (2015). Landscape and the rural tourism Experience: Identifying Key Elements, Addressing Potential, and Implications for the Future. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(8), 1217–1235. doi: 10.1080/09669582.2015.1037840.
- Chen, X. & Li, J. (2023). Facilitating Knowledge-Driven Economic and Social Development: The Significance of Demographic Transformation in Tourism Villages in China. *Journal of the Knowledge Economy*, 15(3), 13890–13918. doi: 10.1007/s13132-023-01676-0.
- Chowdhury, S., Dey, A., & Alzarrad, A. (2024). Charting Pathways to Holistic Development: Challenges and Opportunities in the Navajo Nation. *Environment Systems and Decisions*, 44(3), 695–709. doi: 10.1007/s10669-024-09968-9.
- Ciolac, R., Constantinescu, S., Adamov, T., Marin, D., & Banda, A. (2017). Development of Rural Tourism with Ecological Character: Ecovillage-Investments and Benefits. *Surveying Geology and Mining Ecology Management*, 17(53), 217–224. doi: 10.5593/sgem2017/53/s21.025.
- Cucari, N., Wankowicz, E., & De Falco, S. E. (2019). Rural Tourism and Albergo Diffuso: A Case Study for Sustainable Land-Use Planning. *Land Use Policy*, 82, 105–119. doi: 10.1016/j.landusepol.2018.11.050.
- Curčić, N., Svitlica, A. M., Brankov, J., Bjeljic, Z., Pavlovic, S., & Jandzickovic, B. (2021). The role of Rural Tourism in Strengthening the Sustainability of Rural Areas: The Case of Zlakusa Village. *Journal of Sustainability*, 13(12), 1–23. doi: 10.3390/su13126747.
- Dai, L., Wan, L., Xu, B., & Wu, B. (2017). How to Improve Rural Tourism Development in Chinese Suburban Villages: Empirical Findings from a Quantitative Analysis of Eight rural tourism Destinations in Beijing. *Area*, 49(2), 156–165. doi: 10.1111/area.12308.
- Development and Foresight Research Center (2020). *National Planning Document Studies Report in the Cultural Heritage and Tourism Sector*. Tehran: Development and Foresight Research Center Press.
- Ding, M., Zhu, B., Chen, B., & Han, D. (2025). A Model to Assess the Sustainability of Rural Tourism Based on a People-Oriented Concept: A Case Study of the Villages in the Fuchun River Basin, China. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 24(1), 472–486. doi: 10.1080/13467581.2023.2292090.
- Dou, Y., Dzhylykchieva, Z., Wang, L., Yang, Q., & Liang, Z. (2024). Prospects for the Development of Rural Tourism in China in the Context of the One Belt, One Road initiative. *Health, Science and Technology*, 3, 761. doi: 10.56294/sctconf2024.761.
- Ehsanifar, T., Shahmoradi, M., Shahbazi, S., & Rostami, F. (2020). A Qualitative Analysis of Rural Tourism Challenges of Kermanshah Province. *Journal of Rural Research*, 10(4), 568–581. doi: 10.22059/jrur.2018.243187.1174. (in Persian)

- Estiri, M., Dahooie, J. H., Hosseini, F., & Khajeheian, D. (2021). Proposing a New Model for Shopping Centre Attractiveness Assessment by a Combination of Structural Equation Modelling and Additive Ratio Assessment. *Current Issues in Tourism*, 24(11), 1542–1560. doi: 10.1080/13683500.2020.1815667.
- Faraji, A. & Sahneh, F. (2020). The ecologic Capability Evaluation of Golestan Province Lands Through a Land-Use Approach to Develop Agricultural Uses. *Town & Country Planning*, 12(2), 253–274. doi:10.22059/jtcp.2020.294811.670053. (in Persian)
- Ferreira, D. I. R. & Martín, J. M. S. (2020). Agriculture as Tourism Product in Rural Areas: A Debate that Remains Open literature. *Investigaciones Turísticas*, 20, 97–123. doi: 10.14198/inturi2020.20.05.
- Fotiadis, A., Nuryyev, G., Achyldurdyeva, J., & Spyridou, A. (2019). The Impact of EU Sponsorship, Size, and Geographic Characteristics on Rural Tourism Development. *Sustainability*, 11(8), 2375. doi: 10.3390/SU11082375
- Grilli, G., Tyllianakis, E., Luisetti, T., Ferrini, S., & Turner, R. K. (2021). Prospective Tourist Preferences for Sustainable Tourism Development in Small Island Developing States. *Tourism Management*, 82, 1–12. doi: 10.1016/j.tourman.2020.104178
- Habibi, F., Rahmati, M., & Karimi, A. (2018). Contribution of Tourism to Economic Growth in Iran's Provinces: GDM Approach. *Future Business Journal*, 4(2), 261–271. doi:10.1016/j.fbj.2018.09.001.
- Haibo, C., Ayamba, E. C., Udimal, T. B., Agyemang, A. O., & Ruth, A. (2020). Tourism and Sustainable Development in China: a review. *Environmental Science and Pollution Research*, 27(31), 39077–39093. doi:10.1007/s11356-020-10016-7.
- Han, Y., Wang, Y., Yu, H., Luo, W., Wang, K., & Sui, C. (2024). Spatial Synergy Between Tourism Resources and Tourism Service Facilities in Mountainous Counties: A Case Study of Qimen, Huangshan, China. *Land*, 13(7), 999. doi: 10.3390/land13070999.
- Hassan, H., Tan, S. K., Rahman, M. S., & Sade, A. B. (2017). Preservation of Malaysian Handicraft to Support Tourism Development. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 32(3), 402–417. doi: 10.1504/ijesb.2017.087022.
- Heidari-Sarban, V. & Bakhtar, S. (2018). Analysis of Factors Affecting the Success of Rural Tourism, Case study: Moeil Village, Meshginshar County. *Journal of Spatial Planning*, 7(4), 73–92. doi:10.22108/sppl.2017.103974.1072. (in Persian)
- Helgadóttir, G. & Dashper, K. (2021). 20-Years of Nordic rural Tourism Research: a Review and Future Research Agenda. *Journal of Hospitality and Tourism*, 21(1), 60–69. doi:10.1080/15022250.2020.1823246.
- Huyan, W. & Li, J. (2022). Research on Rural Tourism Service Intellectualization Based on neural network Algorithm and Optimal Classification Decision Function. *Journal of Ambient Intelligence and Humanized Computing*, 1–21. doi:10.1007/S12652-021-03039-6.
- Huylenbroeck, G., Vanslembrouck, I., Calus, M., & Van de Velde, L. (2006). Synergies between Farming and Rural Tourism: Evidence from Flanders. *EuroChoices*, 5(1), 14–21. doi: 10.1111/j.1746-692X.2006.00021.x.
- Ion, R. & Petre, I. (2024). Influence Analysis of Different Factors from the Tourism Sector on Rural Gross Value Added: Cross-Section Analysis at the EU level. *Sustainability*, 16(20), 8997. doi: 10.3390/su16208997.
- Iran Statistical Center (2016). *General Census of Population and Housing*. Tehran: Iran Statistics Center Publication. (in Persian)
- (2021a). *National Tourist Statistics Plan*. Tehran: Iran Statistics Center Publication. (in Persian)
- Iran Statistical Center. (2021b). *Statistical Yearbook of Khuzestan Province*. Tehran: Iran Statistics Center Publication. (in Persian)
- Javan, F., Hasanvand, A., & Arefnezhad, M. (2024). Identification of the Most Influential and Influenced Factors in Rural Tourism Development towards Sustainable Economy. *Economic Geography Research*, 5(15), 84–98. doi:10.30470/jegr.2024.2022661.1143. (in Persian)
- Jiang, X., Song, X., Zhao, H., & Zhang, H. (2021). Rural Tourism Network Evaluation Based on Resource Control Ability Analysis: A Case Study of Ning'an, China. *Land*, 10(4), 1–16. doi:10.3390/land10040427.
- Juárez, J. P., Ramírez-Valverde, B., & Méndez-Serrano, L. (2024). Economic Impact of Cultural Tourism in Rural Areas of Mexico. A Case Study. *Revista de Geografía Norte Grande*, 2024(87), 1–18. doi: 10.4067/s0718-34022024000100102.
- Kartsan, P. (2022). Transport Communication and Organization of Transport Services in the Tourism Sector. *Transportation Research Procedia*, 61, 180–184. doi: 10.1016/j.trpro.2022.01.029.
- Khuzestan Province Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization. (2008). *Comprehensive Tourism Plan of Khuzestan Province*. Ahvaz: Shahid Chamran University of Ahvaz.
- Koster, R. L. & Carson, D. A. (2019). *Perspectives on Rural Tourism Geographies: Case Studies from Developed Nations on the Exotic, the Fringe and the Boring Bits in Between*. New York: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-11950-8

- Lee, J. Y. & Kim, Y. P. (2020). Effect of Distance Properties on Revitalization of Tourism Industry, Regional Development and Regional Image after Opening of KTX Gangneung Line. *Journal of The Korean Society for Railway*, 23(10), 989–1000. doi: 10.7782/jksr.2020.23.10.989.
- Lee, L. C., Wang, Y., & Zuo, J. (2021). The Nexus of Water-Energy-Food in China's Tourism Industry. *Resources, Conservation and Recycling*, 164, 1–9. doi:10.1016/j.resconrec.2020.105157.
- Leković, K., Tomić, S., Marić, D., & Čurčić, N. V. (2020). Cognitive Component of the Image of a Rural Tourism destination as a Sustainable Development Potential. *Sustainability*, 12(22), 1–12. doi:10.3390/SU12229413.
- Lin, J. (2018). A demographic Approach to Evaluate the Development of Tourism Industry of Mainland China. *Open Journal of Social Sciences*, 6(3), 33–49. doi: 10.4236/jss.2018.63004.
- Liu, C., Dou, X., Li, J., & Cai, L. A. (2020). Analyzing Government role in rural Tourism Development: An Empirical Investigation from China. *Rural Studies*, 79, 177–188. doi:10.1016/j.rurstud.2020.08.046.
- Lo, M. C., Chin, C. H., & Law, F. Y. (2017). Tourists' Perspectives on Hard and Soft Services Toward Rural Tourism Destination Competitiveness: Community Support as a Moderator. *Tourism and Hospitality Research*, 19(2), 139–157. doi:10.1177/1467358417715677.
- Machado, H., Vareiro, L., Mendes, R., & Sousa, B. (2022). Sustainability in Rural Tourism: The Strategic Perspective of Owners. *Smart Innovation, Systems and Technologies*, 293, 103–112. doi: 10.1007/978-981-19-1040-1_9.
- Mănescu, C., Mateoc-Sîrb, N., Adamov, T. C., Marin, D., Moisa, S., & Gordan, M. I. (2024). Identification of Opportunities for Capitalizing on Tourist Potential in Hunedoara County Through rural Tourism Activities and Supporting the Development of the Local Community. *Sustainability*, 16(19), 8296. doi:10.3390/su16198296.
- Manta, O. (2019). Financial Instruments for Tourism and Agrotourism in Romania. *Caring and Sharing: The Cultural Heritage Environment as an Agent for Change*. pp. 345–359. New York: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-89468-3_30.
- Markantoni, M., Koster, S., & Strijker, D. (2014). Side-activity entrepreneur: Lifestyle or economically oriented, In *Agglomeration, Clusters and Entrepreneurship: Studies in Regional Economic Development*, pp. 132–156. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. doi: 10.4337/9781783472635.00013.
- Marques, J., Silva, C., & Abrantes, J. L. (2021). Nature-based Tourism Motivations: Case Study of Douro Internacional, Arribes Del Douro and Serra Da Estrela Nature Parks. *Journal of Tourism and Development*, 2(36), 447. doi:10.34624/rtd.v36i2.5395.
- Martín, J. M. G., Martínez, J. M. S., & Fernández, J. A. (2018). An analysis of the Factors Behind the Citizen's Attitude of rejection Towards Tourism in a Context of Overtourism and Economic Dependence on this Activity. *Sustainability*, 10(8), 1–18. doi:10.3390/su10082851.
- Martínez, J. M. G., Martín, J. M. M., Fernández, J. A. S., & Guerrero, H. M. (2019). An Analysis of the Stability of Rural Tourism as a Desired Condition for Sustainable Tourism. *Journal of Business Research*, 100, 165–174. doi:10.1016/j.jbusres.2019.03.033.
- Masih, M., Jozi, S. A., Lahijanian, A., Danehkar, A., & Vafaeinejad, A. (2018). Capability Assessment and Tourism Development Model Verification of Haraz Watershed Using Analytical Hierarchy Process (AHP). *Environmental Monitoring and Assessment*, 190(8), 1–16. doi:10.1007/s10661-018-6823-z.
- Mohanani, P. (2024). Revitalizing ancient sites: Sustainable tourism strategies for preservation and community development. In *Building Community Resiliency and Sustainability with Tourism Development*, pp. 171–195. Hershey: IGI Global Publishing. doi: 10.4018/979-8-3693-5405-6.ch008.
- Moliterni, S., Zulauf, K., & Wagner, R. (2025). A taste of Rural: Exploring the Uncaptured Value of Tourism in Basilicata. *Tourism Management*, 107, 105069. doi: 10.1016/j.tourman.2024.105069.
- Mozaffari, Z., Ghasemi, M., Bouzarjomehri, K., & Kharazmi, O. A. (2022). Capability Assessment of Rural Areas of Neishabour County in Terms of Tourist Attractions. *Physical Social Planning*, 9(3), 97–122. doi:10.30473/psp.2023.61089.2527. (in Persian)
- Muzurura, J., Mutambara, E., & Mahohoma, T. (2022). In search of Heterotopia Religiosity, Motives for Religious Tourism and Pilgrimages to Zion Christian Church Mbungu Shrine: A Case from Zimbabwe. *Pharos Journal of Theology*, 103, 1–16. doi: 10.46222/pharosjot.10327.
- Nejati, M., Shakibaee, A., & Gholami, M. (2020). Investigating the Effect of Population Age Structure on Economic Growth and Productivity in Iran. *Iranian Population Studies*, 6(2), 293–313. doi: 1022034/jips.2021.258479.1088. (in Persian)
- Nematpour, M., Khodadadi, M., & Rezaei, N. (2021). Systematic Analysis of Development in Iran's Tourism Market in the form of Future Study: A New Method of Strategic Planning. *Futures*, 125, 1–20. doi:10.1016/j.futures.2020.102650.
- Nooripoor, M., Khosrowjerdi, M., Rastegari, H., Sharifi, Z., & Bijani, M. (2021). The role of Tourism in Rural Development: Evidence from Iran. *GeoJournal*, 86(4), 1705–1719. doi: 10.1007/S10708-020-10153-z.

- Nouri, M. J., Shahin, S., & Molaei, F. (2022). Prioritizing the Development of Touristic Towns and Villages Within the Spatial Area of Mazandaran Province. *Town and Country Planning*, 14(2), 427–462. doi:10.22059/jtcp.2022.337263.670294. (in Persian)
- Ohe, Y. (2008). Impact of Rural Tourism Operated by Retiree Farmers on Multifunctionality: Evidence from Chiba, Japan. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 13(4), 343–356. doi: 10.1080/10941660802420945.
- Pechlaner, H., Bialk-Wolf, A., & Zacher, D. (2015). The Role of Cultural Activities in Tourism Development: An Urban-rural Perspective. *Tourism Culture and Communication*, 15(1), 47–58. doi:10.3727/109830415x14339495039450.
- Peng, X. & Feng, M. (2022). Study on the Path of Integration Between Agriculture and Tourism Industry in the Context of Ecological Revitalization: Taking Tongshan County as an Example. In *Proceedings of the Third International Conference on Green Energy, Environment and Sustainable Development*, 23, pp. 833–837. IOS Press: Amsterdam. doi:10.3233/atde220358.
- Pratt, S. & Alizadeh, V. (2018). The Economic Impact of the Lifting of Sanctions on Tourism in Iran: A Computable General Equilibrium Analysis. *Current Issues in Tourism*, 21(11), 1221–1238. doi:10.1080/13683500.2017.1307329.
- Puška, A., Šadić, S., Maksimović, A., & Stojanović, I. (2020). Decision Support Model in the Determination of Rural Touristic Destination Attractiveness in the Brčko District of Bosnia and Herzegovina. *Tourism and Hospitality Research*, 20(4), 387–405. doi:10.1177/1467358420904100.
- Qian, F., Lal, R., & Wang, Q. (2021). Land Evaluation and Site Assessment for the basic Farmland Protection in Lingyuan County, Northeast China. *Journal of Cleaner Production*, 314, 1–11. doi:10.1016/j.jclepro.2021.128097.
- Qiu, W. W., Yu, H. T., Lin, P. M. C., & Wilson AU, W. C. (2024). Evaluating rural Homestay Accommodations in China Using the Hospitality Index: An Online Review-Based Approach. *International Journal of Hospitality Management*, 121, 103792. doi: 10.1016/j.ijhm.2024.103792.
- Rahimi, H. R. & Naghavi, S. A. (2024). Presenting a Model for Simulating Rural Tourism Development Determinants, Case Study: Deh-e Bala Villages, Taft County, Iran. *Journal of Rural Research*, 15(2), 240–259 doi:10.22059/jrrr.2023.365392.1871. (in Persian)
- Rebuya, N. R., Lasarte, E. S., Amador, M. M. A., & Roca, G. R. D. la. (2020). Assessing Religious Tourism Motivational Factors and Experiences of Visitors to Selected Religious Sites in Camarines Sur, Philippines. *Open Access Library Journal*, 7(6), 1–10. doi:10.4236/oalib.1106404.
- Saeedi, H. & Hanzae, K. H. (2018). The Effects of Heritage Image on Destination Branding: An Iranian Perspective. *Journal of Heritage Tourism*, 13(2), 152–166. doi:10.1080/1743873x.2016.1264958.
- Saepudin, E., Budiono, A., & Halimah, M. (2018). Development Strategy of Education Tourism in Cibodas Village in West Bandung Regency. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 9(8), 1684–1695. doi: 10.14505/jemt.v9.8(32).07.
- Schilling, C., & Kastenholz, E. (2024). Getting Youth on Board with Co-Creative Tourism: A Step Toward Sustainable Development in Small Towns and Rural Communities. *Journal of Tourism and Development*, 47, 314–342. doi: 10.34624/rtd.v47i0.38739.
- Semwal, R., Tyagi, P., Tripathi, N., & Singh, A. (2024). Cultural Crossroads: Communities Guiding Transformation in Tourism. *Examining Tourist Behaviors and Community Involvement in Destination Rejuvenation*. pp. 164–179. Hershey: IGI Global Publishing. doi:10.4018/979-8-3693-6819-0.ch013.
- Seyfi, S. & Hall, C. M. (2018). *Tourism in Iran: Challenges, Development, and Issues*. First Edition. London: Routledge Publisher. doi:10.4324/9781315146409.
- Shao, Y. & Sun, Y. (2023). Governing for Spatial Reconfiguration in tourism-Oriented Peri-Urban Villages: New Developments from Three Cases in China. *Buildings*, 13(2), 519. doi: 10.3390/buildings13020519.
- Singgale, Y. A., Sasongko, G., & Wiloso, P. G. (2019). Ritual Capital for Rural Livelihood and Sustainable Tourism Development in Indonesia. *Journal of Tropical Forest Management*, 25(2), 115–115. doi:10.7226/jtfm.25.2.115.
- Singhania, O., Swain, S. K., & George, B. (2022). Interdependence and Complementarity Between Rural Development and Rural Tourism: a Bibliometric Analysis. *Rural Society*, 31(1), 15–32. doi:10.1080/10371656.2022.2062198.
- Soszynski, D., Sowińska-Swierkosz, B., Stokowski, P. A., & Tucki, A. (2018). Spatial Arrangements of Tourist Villages: Implications for the Integration of Residents and Tourists. *Tourism Geographies*, 20(5), 770–790. doi: 10.1080/14616688.2017.1387808.
- Sun, J., Ma, Y., Wang, Z., Wang, X., & Liang, L. (2020). Rural Tourism Industry Revitalization Path Based on the Analysis of Lock-In Effects. *Progress in Geography*, 39(6), 1037–1046. doi: 10.18306/dlxjz.2020.06.013.
- Tenreiro, R. N. & Martinho, V. J. P. (2024). Tourism in Rural Areas as a Broader Concept: Some Insights from the Portuguese Reality. *Open Agriculture*, 9(1), 1–17. doi: 10.1515/opag-2022-0345.

- Tleuberdinova, A., Kulik, X. V, Pratt, S., & Kulik, V. B. (2022). Exploring the Resource Potential for the Development of Ecological Tourism in Rural Areas: The case of Kazakhstan. *Tourism Review International*, 26(4), 321–336. doi:10.3727/154427222x16716277765989.
- Trono, A., Castronuovo, V., & Kosmas, P. (2024). *Managing Natural and Cultural Heritage for a Durable Tourism*. First Edition. New York: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-031-52041-9.
- Velu, N. & Anuradha, A. (2024). Reinvigorating Rural Tourism market potential through Entrepreneurial Self-Efficacy and Heritage Education. *Journal of Tourism, Heritage and Services Marketing*, 10(2), 33–46. doi: 10.5281/zenodo.14534671.
- Vizuite, D. D. C., Montoya, A. V. G., & Santamaría, G. E. R. (2023). Evaluation of the Importance of Rural Tourist Attractions in Riobamba Canton, Ecuador. *Environment Systems and Decisions*, 43(2), 200–210. doi:10.1007/S10669-022-09871-1.
- Vora-Sittha, P. (2016). Economic Impact of Tourism Accommodation: Thailand. *Asian Social Science*, 12(7), 222–230. doi: 10.5539/ass.v12n7p222.
- Vuksanović, N., Demirović Bajrami, D., Petrović, M. D., Radovanović, M. M., Malinović-Milićević, S., Radosavac, A., Obradović, V., & Ergović Ravančić, M. (2024). The Role of Culinary Tourism in local marketplace Business: New Outlook in the Selected Developing Area. *Agriculture*, 14(1), 130. doi: 10.3390/agriculture14010130.
- Walzer, N., Blair, R., & Phillips, R. (2020). *Introduction: An Overview of 50 Years of Community Development*. London: Routledge Publisher. doi:10.4324/9781003103066-1.
- Wang, J., Han, G., You, J., Zhu, L., Li, Y., & Zhou, X. (2023). Analysis of the Spatial Relationship Between Ecosystem Regulation Services and Rural Tourism. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(5), 3888. doi: 10.3390/ijerph20053888.
- Wang, Y., Chen, Y., Zhang, W., Chao, I. C., & Li, H. (2024). The Impact of Rural Tourism on Rural Culture Evidence from China. *Agriculture*, 14(12), 2116. doi: 10.3390/agriculture14122116.
- Zhang, Q., Feng, H., Feng, X., Xu, W., & Wei, L. (2024). Has Digitalization Boosted the rural tourism Income, Evidence from Prefecture-level City Panel Data in China. *Land*, 14(1), 17. doi:10.3390/land14010017.
- Zhang, Y., Li, W., Li, Z., Yang, M., Zhai, F., Li, Z., Yao, H., & Li, H. (2022). Spatial Distribution Characteristics and Influencing Factors of Key Rural Tourism Villages in China. *Sustainability*, 14(21), 14064. doi: 10.3390/su142114064.
- Zhou, Y. & Liu, M. (2010). The Function Analysis of Informationization in New Rural Cooperatives Medical Service Management. *IFIP Advances in Information and Communication Technology*, 317, 305–311. doi: 10.1007/978-3-642-12220-0_44.
- Zolotarev, S., Kusakina, O., Ryazantsev, I., Yushchenko, I., & Ivashova, V. (2023). Transport Accessibility Assessment of Rural Tourism Facilities. *E3S Web of Conferences*, 376, p. 04005. EDP Sciences: Les Ulis. doi:10.1051/e3sconf/202337604005.